

Ganzenvangen voor de wetenschap

Ringonderzoek aan wilde ganzen

B.S. Ebbinge

Alterra-rapport 155

Alterra, Research Instituut voor de Groene Ruimte, Wageningen, 2000

REFERAAT

Ebbing, B.S., 2000. *Ganzenvangen voor de wetenschap; ringonderzoek aan wilde ganzen*. Wageningen, Alterra, Research Instituut voor de Groene Ruimte. Alterra-rapport 155. 58 blz.; 18 ref.

In de winter van 1954-55 werd door het ITBON ringonderzoek aan wilde ganzen in Nederland gestart. Sinds dat begin zijn er ruim 50.000 ganzen geringd met metalen ringen van het Vogeltrekstation Arnhem. Het verzamelen van deze gegevens is door Alterra (via RIN, IBN-DLO) voortgezet. De ganzen worden gevangen door ganzenvangers op traditionele wijze met slagnetten en goed getrainde lokganzen. Terugmeldingen van de geringde ganzen zijn van belang voor het overheidsbeleid t.a.v. deze trekvogels, waarvoor Nederland middels het ondertekenen van internationale verdragen zijn verantwoordelijkheid heeft genomen.

Nadere analyse van deze lange-termijn-datareeks is gewenst. Sinds 1998-99 wordt door Alterra middels dit vangprogramma medewerking verleend aan een onderzoekproject van de universiteit van Osnabrück, waarbij tot nu toe 1.908 Kolganzen met halsbanden zijn gemerkt.

Trefwoorden: ganzen, ganzenvangers, lange-termijn gegevens, populatie-dynamica, ringonderzoek, vogeltrekroutes

ISSN 1566-7197

Dit rapport kunt u bestellen door NLG 41,25 over te maken op banknummer 36 70 54 612 ten name van Alterra, Wageningen, onder vermelding van Alterra-rapport 155. Dit bedrag is inclusief BTW en verzendkosten.

© 2000 Alterra, Research Instituut voor de Groene Ruimte,
Postbus 47, NL-6700 AA Wageningen.
Tel.: (0317) 474700; fax: (0317) 419000; e-mail: postkamer@alterra.wag-ur.nl

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Alterra.

Alterra aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Alterra is de fusie tussen het Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (IBN) en het Staring Centrum, Instituut voor Onderzoek van het Landelijk Gebied (SC). De fusie is ingegaan op 1 januari 2000.

Inhoud

Woord vooraf	7
Samenvatting	9
1 Inleiding	11
2 Interview met Dries van Rossum: Die houten poot heeft best voordelen.	15
3 Ingeschakeld bij wetenschappelijk onderzoek	17
4 Vangst en herkomst van in Nederland overwinterende ganzen	21
5 Ringgegevens om de jaarlijkse overlevingskans en de invloed van de jacht daarop te schatten	29
6 De Nederlandse Vereniging van Ganzenvangers	31
7 Nieuwe coördinatoren	33
8 Een hernieuwde start in het seizoen 1999-2000	35
9 Resultaten ringonderzoek 1986-87 t/m 1998-99	37
10 Resultaten ringonderzoek van het seizoen 1999-2000	39
11 Het halsbandproject i.s.m. de Universiteit van Osnabrück	43
12 Dankwoord	49
Literatuur	51
Websites	53
Bijlage 1 Onderzoekplan opgesteld voor het Vogeltrekstation (N.I.O.O. te Heteren)	55

Woord vooraf

Dit rapport is in de eerste plaats bedoeld als eerbetoon aan de inzet van de Nederlandse ganzenvangers en de vrijwilligers die Alterra nu al bijna vijftig jaar lang hebben geholpen met het opbouwen van een indrukwekkende reeks van gegevens over de in Nederland overwinterende ganzen.

In de tweede plaats hoop ik dat ook de huidige beleidsmakers kennis van dit rapport zullen nemen, en gaan inzien dat het blijven verzamelen van dergelijke gegevens waardevol is.

Modellen waarmee voorspellingen over de verdere aantalontwikkeling van de in Nederland overwinterende ganzen gedaan kunnen worden, zijn van het grootste belang. Sinds 1970 zijn de aantallen van de in Nederland overwinterende ganzensoorten immers vertienvoudigd, en we weten niet hoe deze ontwikkeling verder zal gaan.

Het door de overheid ingezette ganzengedoogbeleid, en het sluiten van de jacht op ganzen zijn beleidsveranderingen die grote financiële gevolgen kunnen hebben voor de overheid. Bovendien zijn er aanwijzingen dat de luchtvaart meer risico's loopt met de toenemende aantallen ganzen.

Het geweldige succes dat de natuurbeschermers en jagers gezamenlijk hebben bereikt door in 1970 de jacht op ganzen te beperken, kan dan ook een keerzijde hebben, die een zorgvuldig beheer van de gelukkig weer herstelde ganzenpopulaties nodig maakt. De hiervoor noodzakelijke populatiemodellen dienen echter gebaseerd te worden op betrouwbare lange-termijn-gegevens. In zijn rapport 'Niet bij modellen alleen' uit juni 1998 houdt J.A.P. Heesterbeek al een indringend pleidooi voor het verzamelen van gegevens waarmee dergelijke populatie-modellen getest, verbeterd en gebruikt kunnen worden.

Tot nu toe is er echter nauwelijks iets van een beleidsverandering merkbaar waarbij echt geïnvesteerd wordt in het instandhouden en blijven verzamelen van gegevens.

Dankzij particuliere fondsen en de inzet van vrijwilligers zijn we tot nu toe in staat geweest in ieder geval het ringonderzoek aan wilde ganzen draaiende te houden. Een analyse van deze gegevens heeft na 1991 echter niet meer plaatsgevonden, maar gelukkig zijn er dankzij bovengenoemde inzet wel gegevens die geanalyseerd zouden kunnen worden.

Samenvatting

Bij onderzoek naar de verspreiding en overlevingskansen van diersoorten is het nodig dieren individueel te kunnen volgen. In de meeste gevallen is het hiervoor nodig dieren te merken. Bij vogels gebruikt men over het algemeen pootringen, maar ook halsbanden en kleurmerken die aan de vleugel worden vastgemaakt. Voordat dieren gemerkt kunnen worden, moeten ze echter eerst gevangen worden, en dat is lang niet altijd een gemakkelijke klus.

In Nederland zijn sinds 1954 bij het onderzoek van het toenmalige ITBON (nu Alterra) beroepsganzenvangers ingeschakeld bij het ringonderzoek aan wilde ganzen. In de bijna 50 vijftig jaar die sindsdien zijn verstreken, hebben zij voor dit ringonderzoek ruim 50.000 ganzen gevangen. Dankzij een aantal enthousiaste vrijwilligers die in de loop der jaren medewerkers van Alterra hebben bijgestaan konden deze gevangen ganzen op deskundige wijze worden geringd. Hiervoor werden metalen ringen van het Vogeltrekstation Arnhem gebruikt. Terugmeldingen van geschoten en doodgevonden ganzen hebben ons vervolgens een goed beeld gegeven van waar de in Nederland overwinterende ganzen vandaan komen, en langs welke routes zij trekken.

De laatste analyses op grond van deze gegevens naar de ruimtelijke verspreiding en overlevingskansen van Riet-, Kol- en Brandganzen zijn in 1991 gepubliceerd.

Vanwege de nog steeds toenemende aantallen ganzen en voor de evaluatie van het veranderde beschermingsbeleid t.a.v. de ganzen is het nodig ringgegevens te blijven verzamelen en ook te analyseren.

Het ganzenvangen met levende lokganzen is een waardevolle vangtechniek die van groot belang is voor wetenschappelijk onderzoek ten behoeve van het natuurbeheer. In dit rapport wordt uitvoerig bij deze vangtechniek stilgestaan, bij de inmiddels opgerichte Vereniging van Ganzenvangers, en bij het soort gegevens dat dit ringonderzoek oplevert.

Het slagnet wordt gespannen bij ganzenvanger Minne van der Wal in Friesland

1 Inleiding

Het ganzenvangen met slagnetten en levende lokganzen is een eeuwenoud Nederlands ambacht, dat ook vaak met de Friese term ganzenflappen (eigenlijk 'guozzefflappen' in het Fries) wordt aangeduid. Met zorgvuldig geselecteerde en getrainde tamme lokganzen worden overvliegende wilde ganzen naar de grond gelokt, waar twee of drie slagnetten zorgvuldig gecamoufleerd klaar liggen voor de vangst. Bij de netten staan enkele van deze tamme ganzen vast met een om het lichaam bevestigd tuigje aan een lijntje, waardoor ze niet meer dan enkele meters heen en weer kunnen lopen, zodat bij hen invallende wilde ganzen vlak bij de slagnetten ('op het slag') neerstrijken. Deze vastgezette lokkers zijn van voer en in het gras ingegraven bakjes drinkwater voorzien.

Op 200-300 meter afstand wachten ganzenvangers af in hun hut, samen met de overige lokganzen. In de hut is het een voortdurend gebabbel van de tamme ganzen. De ganzenvangers kennen hun lokganzen stuk voor stuk. 's Zomers broeden deze ganzen bij de ganzenvangers, zodat er regelmatig nieuwe lokganzen bijkomen. Nog belangrijker is het, dat er daardoor steeds complete gezinnen zijn, die bijeen willen blijven.

Zodra er wilde ganzen overvliegen, kunnen de vaststaande ganzen 'op het slag' beginnen te roepen, en hun roep wordt dan beantwoord door de tamme ganzen in de hut. De lokganzen in de hut zijn immers partners of jongen van de ganzen 'op het slag'. Vaak beginnen de 'vaststaanders' echter pas te roepen als hun familieleden vanuit de hut door de ganzenvanger worden opgegooid, en ze luid roepend naar hun verwanten vliegen en bij hen neerstrijken. Het invallen van deze lokganzen doet de wilde ganzen vaak ook besluiten daar in te vallen.

Maar niet alle wilde ganzen doen dit altijd. De kunst van het ganzenvangen is dan ook vooral om door jarenlange ervaring in te kunnen schatten of de overvliegende ganzen vast op koers liggen en toch willen doorvliegen, of dat ze misschien geneigd zijn in te vallen.

Een steeds weer spannende en afwisselende sport, waar veel geduld voor nodig is. Ganzenvangers leren hun vak dan ook veelal van vader op zoon of schoonzoon.

Vroeger werden de ganzen 'voor de dood' gevangen en vormden in de winter een welkome aanvulling op het menu. Bovendien leverde het nog wat extra inkomsten op.

Het op deze manier ganzenvangen is een passie. Een oudere ganzenvanger zei me eens: 'Je bent dan wel met je vrouw getrouwd, maar eigenlijk toch ook met je ganzen'. Het is een manier van omgaan met de natuur, waarbij de mens eigenlijk een deel van die natuur wordt. Ganzenvangers gaan niet met die natuur om alsof het iets is waar je vooral niet aan mag komen, en waar je als mens eigenlijk buiten staat. Ze

staan er midden in. Misschien wel in de geest van het nieuw geformuleerde beleid van het Ministerie van LNV: Natuur voor mensen, mensen voor natuur (Nota natuur, bos en landschap in de 21^e eeuw, Ministerie LNV 2000).

In de loop der jaren zijn al heel wat interviews met markante ganzenvangers verschenen in de krant. Als voorbeeld is in dit rapport het interview met Dries van Rossum in De Gelderlander van juni 1970 uitgekozen, omdat daarin een goed beeld wordt geschetst van het soort mensen dat deze ganzenvangerij beoefent. Toen was Dries van Rossum met zijn 77 jaar de oudste ganzenvanger. Hij stierf drie jaar later, in februari 1973. Op zijn grafsteen staat een gans afgebeeld.

Ik beschouw het als een voorrecht dat ik dankzij mijn werk als onderzoeker met deze ganzenvangers in contact ben gekomen.

Een lokgans wordt opgegooid vanuit de hut

De gevangen ganzen worden uit het net gehaald

De staande lokganzen worden vastgezet

Met de pasgevangen ganzen en de vliegende lokganzen terug naar de hut

DE GELDERLANDER-PERS

MENSEN, PUSTEN EN MEERWUUR

Dries (77), Nederlands oudste ganzenvanger

Dries van Rossum met zijn

Die houten poot heeft best voordelen

„Die houten poot is gemakkelijk. Zo kan ik met ganzen vangen maar één natte voet krijgen. Want af en toe trek ik er natuurlijk nog wel eens op uit. Dan ga ik met mijn neef mee, die mijn ganzenslag heeft overgenomen.”

Nederlands oudste ganzenvanger, Dries van Rossum, is 77 jaar. Hij woont in het Gelderse Alem. Aan de Maas in een dijkboerdertje dat „Gansje” heet. De polder ligt er tegenover.

In het ganzenhok in de tuin lopen nu kippen. En de stenen gans die altijd op de schoorsteen stond, heeft het verloren van een storm. Op een morgen moest Dries de brokstukken oprapen. Hij heeft het er niet op gewaagd het dak op te klimmen. Want zijn tijd als ganzenvanger is toch voorbij. En zijn uitrusting heeft hij verkocht.

„Er zijn in Nederland nog veertien ganzenvangers”, vertelt Dries. „Ik ken ze bijna allemaal. Alleen twee Friese ganzenvangers heb ik nog nooit gezien. De anderen zitten hier in de omgeving en in Bunschoten.

Naar Bunschoten ben ik veel geweest. Ook op de fiets. Van de zomer ga ik, denk ik, weer. Want met dat een been kan ik best fietsen. Net zo goed als Peter Post, alleen niet zo hard. Die ganzenvangers in Bunschoten zijn aardige mensen. Ik kan het heel goed met ze vinden. Dat geldt voor lang niet iedereen daar. Als je het slecht treft, krijg je er nog geen glaasje water op zondag”.

Hoe ben je in het vak van ganzenvanger verseld geraakt?

„Als jongen ging ik al vaak met ganzenvangers mee de polder in. Het was hier vroeger een erg arm land. Voor die paar centen die je verdiende, kon je beter niet gaan werken. Toen ben ik op een gegeven ogenblik de polder ingegaan om heb ik van alles gevangen. Ook molten, want je hebt een tijd gehad dat die goed geld opleverden”.

Heeft u ooit iets anders gedaan dan ganzen vangen?

Ganzenslag

„Zeker, want ik moest eerst mijn ganzenslag verdienen. En ganzen mag je ook niet het hele jaar vangen. Ik heb overal een beetje gevangen. Mijn ganzenslag heb ik verdiend in de brunkolen in Limburg. Overgepaard. En toch elke week een tientje naar huis gestuurd. Verder heb ik zes jaar aan de Afsluitdijk gewerkt en vijf jaar aan de zeedijk van IJmuiden. Maar in januari — de beste maand voor een ganzenvanger — was ik meestal thuis, want dan was er genoeg te doen”.

Wat was voor u het beste ganzenjaar?

„1929 was mijn beste winter. Toen heb ik 486 ganzen gevangen. Waarom ik die grote vangst te danken had, weet ik niet. Je kunt er in dit veld zo weinig van zeggen. Als je één ganz per dag vangt, mag je tegenwoordig niet ontevreden meer zijn. Mijn slechtste winter beleefde ik, toen ik twaalf ganzen ving. Dat betekende dat je nog niet eens de kost had verdiend voor je ganzen. Ik kan niet zeggen dat ik veel verdiend heb in mijn leven. Maar ik ben vrijgevoerd gebleven. Als ik iemand tekort heb gedaan, ben ik hetzelfde. Maar echt honger heb ik nooit geleden. Een beetje rogge of tarwe was er altijd. En de boter schoot je er met een revolver overheen”.

Hoe komt u aan dat houten been?

De huzaren

Vroeger ben ik bij de huzaren geweest. Toen heeft een paard me een trap gegeven. In 1943 kreeg ik daar weer last van. Ze hebben me voor Kerkstra in het ziekenhuis opgenomen en mijn been afgezaagd. Zeventien dagen na de operatie was ik weer thuis. Dat is de enige keer in mijn leven geweest dat ik in een ziekenhuis heb gelegen. Maar met dat ene been ben ik nog lenig genoeg. Met een polstok spring ik nog steeds over de breedste sloot in de polder. En zonder polstok struikel ik over de kleinste greppel. Een keer heb ik een ongeluk gehad met dat poot. Dat kwam doordat ik in de modder wegzakke. Toen brak het hout. Gelukkig viel ik net naast een sloot. Ik ben toen naar een eendekool gekropen van een vriend van me. Daar was een zand- en wilgenhout. Daarmee heb ik dat poot gerepareerd. Op een muur van die kool heb ik daarna geschreven: Een gemaakt, Dries. Een koolker begruip altijd meteen wanneer er iemand in zijn kool is geweest. Daarom liet ik die notitie achter”.

Zijn ganzen dom?

„Dat kun je begrijpen. Hoe ze daarheen komen? Nee, ganzen zijn slim. En je moet nog veel slimmer zijn om ze te vangen. Als een gans een keer gezien heeft hoe de netten omstaan, weet hij precies waar hij in het vervolg moet gaan zitten. Zo’n gans is nooit meer te vangen”.

Wat deed u met de gevangen ganzen?

„Die gingen vroeger naar de poelier. Nu worden ze allemaal gerind. Ze gaan naar het Rijksinstituut voor Natuurbescherming in Arnhem. Daar zitten de grote mannen die voor de ganzenvangers die dienst uitmaken. We houden ook zelf ganz n. Want we hebben tamme ganzen nodig bij het vangen. Als lokkers. Mijn tamme ganzen zitten allemaal bij de jongen van m’n broer”.

Hebt u wel eens gestroopt?

„Ja, ik heb alles gevangen”

Was u goede vrienden met de politie?

Borreltjes

„Dat ging best. We hadden hier een fijne veldwachter. Hij zal nu wel dood zijn, maar als ik hem tegenkom kan hij zo vier, vijf borreltjes van me krijgen”.

Bent u wel eens veroordeeld?

„Twee keer. Eenmaal voor kieviten vangen en een keer voor stropen. Toen was er een jachtopleider bij die veldwachter. Die jachtopleider stond niet zo best bekend bij ons. Hij heeft me vijf verbalen gegeven. Het gevolg was dat ik voor moest komen. Ik stond tegenover drie heren. Eerst was er één die me twintig gulden boete wilde geven of twintig dagen. Ik zei daarop dat ik nog nooit had gezeten en dat ik pas één keer een bon had gehad voor die kieviten. Toen hoorde ik iemand zeggen: Het lijkt wel een man van de ganzenvangers die dienst uitmaken. Uiteindelijk werd het zeven dagen hechtenis of tien gulden boete. Ik antwoordde dat ik zou proberen dat geld te lenen”.

U heeft natuurlijk in uw leven veel ganzen gegeten?

„Nee, bijna nooit. Ook niet met Kervinck. Eendvogel is veel lekkerder”.

3 Ingeschakeld bij wetenschappelijk onderzoek

Net zoals de vogelvangers op vinkenbanen, de wilster- (= goudplevier) en kievitenvangers, zijn ook de ganzenvangers ingeschakeld bij wetenschappelijk ringonderzoek.

Wat de ganzenvangers betreft is dit vanaf 1954 gebeurd door het ITBON (Instituut voor Biologisch Onderzoek in de Natuur) uit Arnhem. Dit instituut is later samengevoegd met het RIVON (Rijksinstituut voor Veldbiologisch Onderzoek ten behoeve van het Natuurbehoud) uit Zeist tot het RIN (Rijksinstituut voor Natuurbeheer). Het ringonderzoek aan de ganzen dat door Han Smit en Jan Burgers werd uitgevoerd, werd bij deze fusie gelukkig gewoon voortgezet.

In Friesland werd Han Smit bijgestaan door de heer Straatsma, onderwijzer te Joure, de Rijkspolitie te Water, en vooral door Henk van der Meulen, die jaar tot 1988, de ganzen bij de vangers kwam ringen.

De terugmeldingen van de ringen werden verwerkt door het Vogeltrekstation Arnhem, dat gehuisvest was naast het ITBON, later de RIN-vestiging Arnhem.

Toen ik in 1979 in dienst van het RIN kwam, werd mij opgedragen het ganzenonderzoek verder op wetenschappelijke wijze uit te diepen, zodat het beleid van de Nederlandse overheid t.a.v. de in aantal toenemende ganzenpopulaties op verantwoorde wijze vorm gegeven kon worden.

Naast het traditionele onderzoek met metalen ringen, die alleen meldingen opleveren als ze ergens geschoten worden of dood worden gevonden (zie hoofdstuk 4 en 9), zijn toen ook projecten met kleurringen opgestart om vergelijkbare informatie over volledig beschermde ganzensoorten als Brandgans en Rotgans te kunnen verzamelen. De gewone metalen ringen leverden bij deze beschermde soorten veel minder gegevens op. In aanvulling op het vangprogramma met de traditionele ganzenvangers werden ook kanonnetten gebruikt om Brand- en Rotganzen in het Waddengebied te vangen.

Dankzij het ringonderzoek is bekend geworden waar al die in Nederland overwinterende ganzen vandaan komen en hoe hun trekroutes lopen (Smit & Burgers 1987).

Veel van deze informatie is gepubliceerd in het speciale ganzennummer van De Levende Natuur (september 1987), waarop de nota 'Ruimte voor ganzen' van het Ministerie van LNV (1990) grotendeels gebaseerd is.

Wij danken U vriendelijk voor de gegevens van deze geringde vogel. Mocht U daarin een fout vinden, wilt U die dan verbeteren en het hele formulier naar ons terugsturen? LET OP: DE COORDINATEN ZIJN JUIST, DE NAMEN VAN RING- EN VINDPLAATS ZIJN SLECHTS OMSCHRIJVINGEN EN DUS NIET ALTIJD NAUWKEURIG!
>>>>> VOGELTREKSTATION ARNHEM - POSTBUS 40 - 6666 ZG HETEREN <<<<<

=====

RINGNUMMER... ARNHEM .8034711

VOGELSOORT... RIETGANS

GESLACHT..... man, tijdens het ringen vastgesteld
LEEFTIJD..... geboortjaar onbekend; na eerste kalenderjaar

RINGDATUM.... Dec 30 1983 nauwkeurig tot op de dag

RINGPLAATS... HET WILD
NOORD-BRABANT
NEDERLAND/NETHERLANDS/PAYS BAS/HOLLAND

COORDINATEN.. 153 419 Amersfoort coördinaat.

VINDDATUM.... Feb 17 2000 alleen brief- of poststempeldatum bekend

VINDPLAATS... MEZEN
ARKHANGELSK (EXCL.NENETS N.O.& ISLANDS)
U.S.S.R. EUROPEAN PART

COORDINATEN.. 6551 N 4414 E

VOGELSOORT... GANS (ANSER SP.)
ring NIET ingezonden / vinder bevestigt vogelGROEP

GESLACHT..... onbekend
LEEFTIJD..... leeftijd niet opgegeven
CONDITIE..... dood, korter dan 1 week
HOE/WAARDOOR. geschoten

niet eerder gemeld

COMMENTAAR...

=====

AFSTAND :	2700 km	RICHTING	55 graden	VERSTREKEN TIJD	5893 dagen
-----------	---------	----------	-----------	-----------------	------------

ref: Oct 31 2000

***Voorbeeld van een terugmelding van een rietgans,
17 jaar na het ringen***

MELDER 555

RINGER 257

117313 MOSCOW
Leninsky pr. 86-310
Bird Ringing Centre
RUSLAND

Smit, J.J.
p/a B. Ebbinge
IBN-DLO Postbus 23
6700 AA WAGENINGEN

Wij danken U vriendelijk voor de gegevens van deze geringde vogel. Mocht U daarin een fout vinden, wilt U die dan verbeteren en het hele formulier naar ons terugsturen? LET OP: DE COORDINATEN ZIJN JUIST, DE NAMEN VAN RING- EN VINDPLAATS ZIJN SLECHTS OMSCHRIJVINGEN EN DUS NIET ALTIJD NAUWKEURIG!
>>>> VOGELTREKSTATION ARNHEM - POSTBUS 40 - 6666 ZG HETEREN <<<<

=====

RINGNUMMER... ARNHEM .7046484

VOGELSOORT... KOLGANS

GESLACHT..... vrouw, tijdens het ringen vastgesteld

LEEFTIJD..... tweede kalenderjaar

RINGDATUM... Jan 2 1982 nauwkeurig tot op de dag

RINGPLAATS... GEWANDE, EMPEL

NOORD-BRABANT

NEDERLAND/NETHERLANDS/PAYS BAS/HOLLAND

COORDINATEN.. 151 417 Amersfoort coördinaat

VINDDATUM... May 18 2000 alleen brief- of poststempeldatum bekend

VINDPLAATS... CHEREPOVETSKIY DISTRICT

VOLOGDA

U.S.S.R. EUROPEAN PART

COORDINATEN.. 5908 N 3754 E

VOGELSOORT... ONBEKEND

ring ingezonden / GEEN bevestiging van groep of (onder)soort

GESLACHT..... onbekend

LEEFTIJD..... leeftijd niet opgegeven

CONDITIE..... dood, korter dan 1 week

HOE/WAARDOOR. geschoten

niet eerder gemeld

COMMENTAAR...

=====

AFSTAND : 2204 km RICHTING 68 graden VERSTREKEN TIJD 6711 dagen

ref: Oct 31 2000

***Voorbeeld van een terugmelding van een kolgans,
18 jaar na het ringen***

MELDER

555

RINGER

257

117313 MOSCOW
Leninsky pr. 86-310
Bird Ringing Centre
RUSLAND

Smit, J.J.
p/a B. Ebbinge
IBN-DLO Postbus 23
6700 AA WAGENINGEN

4 Vangst en herkomst van in Nederland overwinterende ganzen

Door: J.J.Smit & J. Burgers (1987). *De Levende Natuur* 88:179-185.

Dit artikel is met toestemming overgenomen uit

De Levende Natuur

Eindredactie, tevens correspondentieadres:

Drs. [Isa \(H.L.\) Schimmel-ten Kate](#)

Lekkumerweg 87

9081 AK Lekkum, Nederland

email: schimmel.dln@wxs.nl

tijdschrift voor natuurbehoud en natuurbeheer, sinds 1896

De 88ste jaargang

*Levende
Natuur*

nummer 5 september 1987

Vangst en herkomst van J. J. Smit & J. Burgers in Nederland overwinterende ganzen

Door middel van beroepsganzen-
vangers bleek het mogelijk te zijn
om een groot aantal ganzen te
ringen, en daardoor terugmeldin-
gen te verkrijgen voor het ontwik-
kelen van een betrouwbaar beeld
van de herkomst en de
trekroutes van de
verschillende soor-
ten ganzen.

Gevangen Rietganzen onder het net
Caught Bean geese.

Na de vangst worden de tamme lokganzen
met behulp van een juk naar de hut gedra-
gen.

After wild geese have been caught, the ta-
me decoys are carried back to the hide by
means of a yoke.

Voor een goed beheer van ganzenpopu-
laties is onder meer kennis noodzakelijk
omtrent de ligging van broed- en over-
winteringsgebieden en trekroutes, als-
mede over de mortaliteit bij de verschil-
lende soorten. Door middel van het
ringonderzoek kan die kennis worden
verkregen. Bij deze vogelgroep is het
echter voor amateur-vangers onmogelijk
om voldoende exemplaren voor dit doel
in handen te krijgen. Van 1911 (begin

van het ringonderzoek) tot 1954 werden
dan ook maar enkele ganzen in Neder-
land geringd. Het lag daarom voor de
hand dat, toen de wenselijkheid van
ringonderzoek aan ganzen zich in de ja-
ren vijftig aandeed, een andere weg
moest worden bewandeld om aan deze
vogels te komen. Een uitstekende moge-
lijkheid hiertoe was aanwezig, doordat
Nederland — voor zover bekend als eni-
ge land in de wereld — beschikte over
beroepsganzenvangers. Het inschakelen
van deze specialisten zou grote mogelijk-
heden bieden. Het zou overigens niet
voor het eerst zijn dat er gebruik werd
gemaakt van beroepsvangers bij het
ringonderzoek. Voor het ringen van
zwemende ganzen waren reeds eerder kooi-
kers ingeschakeld, bij het ringen van
kleine vogels vinkers en later bij de
Goudplevier (*Pluvialis apricaria*)
-ringerij ook de vangers van deze soort.

Vangplaatsen en vangtechniek

Begin 1954 werden de eerste ganzen ge-
leverd door een ganzenvanger. Op dat
moment waren er in ons land nog 16 stel
slagnetten in gebruik, die voor de con-
sumptie en de laatste jaren ook voor de
levende verkoop vingen. De vangst vond
toen alleen nog plaats in de wijde omge-
ving van 's Hertogenbosch niet ver van
de Maas, langs de zuidelijke IJsselmeer-
kust in de omgeving van Bunschoten en
Nijkerk, en in Friesland in het gebied
tussen Drachten en Leeuwarden. Het be-
trof het restant van een groep van vele
tientallen personen, die in het begin van
deze eeuw in een veel groter gebied ope-
eerde. Het door hen gebruikte gan-
zenslag is vanaf enige jaren voor de
Tweede Wereldoorlog langzamerhand
gemoderniseerd tot wat het al weer on-
geveer twintig jaar is. Hun wijze van
vangen, die niet zo zeer is gewijzigd, en
hun huidige uitrusting zullen hier in het
kort worden gescherst. De traditionele
uitrusting is elders reeds beschreven
(Smit, 1979).

De vangst vindt plaats in uitge-
streckte graslandgebieden, waar aan bei-
de zijden van een slootje van ongeveer
1 ½ m breedte en evenwijdig daaraan
een slag-net wordt gesteld dat van de
sloot afslaat bij het dichttrekken (figuur
1). Bij het vangen wordt gewoonlijk
slechts één van beide netten gebruikt en
wel dat waarbij een groep ganzen is in-
gevallen. De vanger (in Friesland flapper
genaamd) bevindt zich in een houten
'hur' zonder dak en met wanden tot op

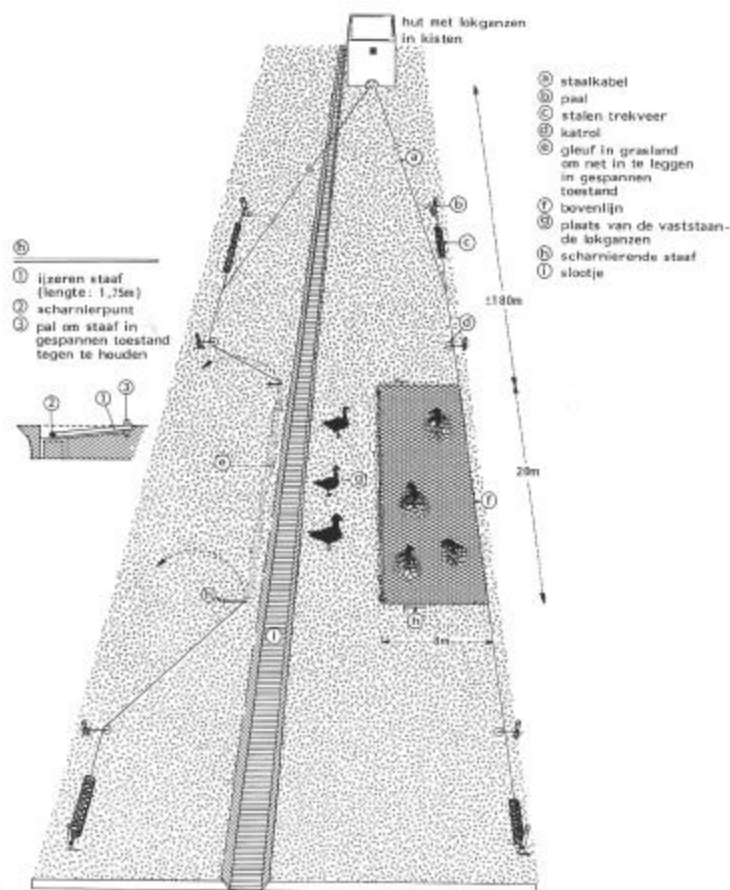

Fig. 1. Het huidige ganzenlag. Links vangklaar, rechts na de vangst. Design of present goose catching equipment. The net (e) to the left of the ditch (ii) is ready to catch, the one to the right (f) has just been released to catch four geese. Live decoys (g) are tethered in between one of the nets and the ditch.

ooghoogte. Deze hut staat op 180-280 m van de netten, dichtbij het slootje. Van daaruit kunnen de netten worden bediend met behulp van een stalen treklijn. Tussen een van de netten en de slootkant worden 2-4 tamme Riet- (*Anser fabalis*) en Kolganzen (*A. albifrons*) aan een kettinkje vastgezet. Deze ganzen zijn van het mannelijk geslacht, genten dus. Verder worden er in de hut aan de genten gepaarde tamme ganzen bewaard en de eventuele jongen van de afgelopen twee jaar. Bij elkaar zijn dat 11-19 vogels. Deze verblijven daar, afhankelijk van de landstreek, in twee lange houten kisten of in draagbare, van latten gemaakte kooien. Wanneer er wilde ganzen zo dicht langs de netten vliegen

dat er een kans is om deze te vangen (maximaal ongeveer 300 m afstand en niet hoger dan 50-60 m), laat de vanger enige lokvogels over de rand van de hut los, waarna zij naar hun verwanten bij het net vliegen. Op de wilde ganzen maakt de aanblik van deze vliegende lokkers en ook hun geroep een geruststellende indruk, waardoor deze kunnen worden aangelokt. Doet zich het geval voor dat de wilde vogels bijdraaien, dan worden er wat meer lokganzen uitgewooid. Dikwijls zijn bij elkaar 6-9 vogels voldoende. Men zorgt er daarbij voor dat een deel van de zogenaamde vliegers indien mogelijk van dezelfde soort is als de naderende ganzen. Het moment van loslaten, de keuze van de lokganzen en het aantal kunnen van grote invloed zijn op het gedrag van de naderende wilde ganzen. Vallen deze in, dan komen zij meestal op verschillende tientallen meters van een van de netten aan de grond om daar, als alles vlot verloopt, binnen een minuut of twintig al grazend heen te wandelen op weg naar

de tamme ganzen. Om deze te bereiken, moeten zij echter een door het net bestreken stuk land passeren. De vanger, verdekt opgesteld in de hut, kan aan rechtop geplaatste zoden bij het net vaststellen of de ganzen zich op de plek bevinden die door het net wordt bestreken. Als dat bij voldoende vogels het geval is, trekt hij aan de lijn, waardoor de staven onder de pallen vandaan komen en het net dichtslaat over de wilde ganzen. Tijdens het dichtslaan vliegt de bovenlijn, waaraan een lange zijde van het net vastzit, uit de groef op de top van de staven wanneer deze tijdens het omslaan het hoogste punt zijn gepasseerd, en vormt dan met het verlengde één rechte lijn (figuur 1). De andere lange zijde van het net blijft met pennen aan de grond vastzitten. Wanneer de buit onder het net vandaan is gehaald, worden de vrij rondlopende tamme lokganzen opgevangen bij de vaststaande genten en wordt het net weer vangklaar gemaakt (met twee man in ongeveer een half uur). Vervolgens worden de opgevangen lokganzen teruggesjouwd naar de hut in twee kooien aan een juk. Het weer vangklaar maken van het uitgeslagen nylonnet betekent dat de bovenlijn met het eraan verbonden net weer moet worden teruggetrokken en in de groef in de top van beide staven moet worden gelegd. Deze staven, met een veer in het scharnierpunt, zijn hiertoe teruggeslagen en vastgezet. Het net wordt daarna geplooid in een in het land gegraven sleuf gelegd, en de staven onder de pallen getrokken, zodat deze niet vanzelf weer kunnen omslaan door de spanning die erop is komen te staan. Deze spanning is niet alleen afkomstig van de veren in het scharnierpunt van de staven, maar ook van een ongeveer 6 m lange rij trekveren die in het verlengde van de bovenlijn is aangebracht. Tenslotte wordt het net vers gras gecamoufleerd.

De vangst vindt behalve met dichte mist of storm onder alle weersomstandigheden plaats, zolang er maar voldoende daglicht is. De moderne landbouw zorgt dikwijls voor meer moeilijkheden dan het weer. Door de toegenomen ontsluiting is er namelijk veel meer onrust in de polders; het uitrijden van mest bijvoorbeeld doet in bepaalde gebieden menige vangkans verloren gaan. Verder worden de boeren steeds minder tolerant ten opzichte van de beschadigingen aan de grasmatten die de vangst tijdelijk meebrengt. Ook bevatten de

sloten tegenwoordig geen of onvoldoende water, zodat de vanger meer op zijn improvisatie-talent is aangewezen bij de watervoorziening van zijn lokkers. Het is echter niet alleen de landbouw die de vangst steeds meer bemoeilijkt. De jacht op ganzen met geweer en lokvogels bijvoorbeeld heeft een steeds grotere vlucht genomen, waardoor er af en toe conflicten plaatsvinden met jagers over de vangplekken. Tenslotte heeft in sommige gebieden het oefenen met zeer laagvliegende helikopters dikwijls een sterk nadelig effect op de vangerij.

Buiten het vangseizoen wordt er aan de selectie van de lokganzen gewerkt, want die is van groot gewicht voor een goed vangresultaat. Het is namelijk noodzakelijk de lokganzen te laten broeden voor de vervanging van de gestorven dieren en van de voor het vangbedrijf afgekeurde vogels. Wilde ganzen zijn namelijk zelfs na jarenlange gevangenschap onbruikbaar als lokvogel en worden dan ook nooit voor dat doel gebruikt. Op enkele uitzonderingen na, waar de tamme ganzen zomers nog vrij rondvliegen en broeden, worden deze vogels buiten het vangseizoen in een omheinde ruimte gehouden, waaruit ze niet kunnen wegvliegen. Het vangen van ganzen vereist behalve vakmanschap, zeer veel geduld, nauwgezetheid, een scherpe blik en een gehard lichaam.

Vangseizoenen en aantallen vangers

De vangers waren toen het ringonderzoek aan ganzen begon, gewoon om tussen eind november en half december het veld in te gaan, waar zij wettelijk tot 1 februari mochten vangen voor consumptie e.d. Men werd door het instituut behalve een premie voor elke geleverde gans, ook een ringvergunning aangeboden. Deze zou een geldigheid krijgen die hen in staat stelde tot het einde van de winter in het veld te blijven met de netten, namelijk tot eind februari of in sommige jaren zelfs tot half maart. De premie was ongeveer gelijk aan de poelieprij. Nadat een Bunschoter vanger begin 1954 de eerste ganzen had geleverd, volgde in het seizoen 1954/55 een Brabantse vanger en de volgende twee seizoenen nog enkele vangers uit die provincie. De eerste Friese vanger zegde zijn medewerking toe in het seizoen 1957/58. Tenslotte werden in het vangseizoen 1959/60 de negen overige vangers ingeschakeld. Dat betekende bij elkaar 17 ganzenslagen. In de loop der ja-

ren zijn echter verscheidene vangers afgevallen, zodat er in het seizoen 1986/87 nog negen vanginstallaties voor het ringonderzoek werkten (twee in Friesland, vier in Utrecht/Gelderland en drie in Noord-Brabant).

Organisatie ringonderzoek

In 1954 werd slechts een zeer bescheiden aantal ganzen geringd, maar al spoedig steeg het aantal fors en vanaf 1959/60, toen alle 17 vangers waren ingeschakeld, zelfs boven de duizend per jaar om daar in de jaren erna meestal boven te blijven. De verwerking van de grote aantallen aangeboden ganzen heeft uiteraard steeds enige organisatie gevergd. Van ganzen die zijn gevangen in de omgeving van 's Hertogenbosch en van Bunschoten-Nijkerk, worden de gewenste gegevens genoteerd door medewerkers van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer (RIN), die de vogels daarna geringd loslaten. De vangers nemen hiertoe de dagvangst 's avonds mee naar huis, waar de dieren voorzien van water en voer in een hok worden bewaard. Het RIN wordt daarna telefonisch in kennis gesteld van de vangst, zodat de vogels afhankelijk van de gevangen aantallen in die regio de volgende dag of na uiterlijk enige dagen worden vrijgelaten. Uiteraard worden op zo'n dag de vangers ook in het veld bezocht om tevens de eventueel pas gevangen ganzen te ringen.

Door de veel grotere afstand vanaf Arnhem was het echter onmogelijk om het ringen in Friesland ook door RIN-medewerkers zelf te laten verrichten. Daarom werd in het seizoen 1957/58 direct al om hulp gevraagd bij de Rijkspolitie en een seizoen later tevens bij het Staatsbosbeheer. Elk van deze instanties was toen bereid om daar een of meer vangers voor zijn rekening te nemen. Deze werkwijze functioneerde niet overal optimaal, zodat later het Staatsbosbe-

heer al het ringwerk op zich nam. De werkwijze in Friesland wijkt in zoverre af van die elders in het land, dat het daar nog vertrouwd is om de buit 's nachts in de hut te houden, waar deze dan later ook wordt geringd. Elders is al verscheidene keren gebleken dat men zelfs de lokganzen 's nachts niet meer veilig in afgesloten kisten in de hut kan houden.

De vangers hadden in de open jachtijd (tot 1 februari) aanvankelijk het recht om met de bejaagbare ganzesoorten te doen wat zij wilden; een groter of kleiner deel van de buit werd dan ook niet voor het ringonderzoek bestemd. Toch noopte een te omvangrijke levering van Kolganzen vanaf het seizoen 1965/66 tot beperkende maatregelen voor die soort. Vanaf 1970 dwong de nog toenemende stroom ganzen van verschillende soorten ook tot het staken van de vangerij voor het ringonderzoek op 31 januari. Toen er met ingang van het seizoen 1978/79 een wettelijk verbod kwam om ganzen voor andere dan wetenschappelijke doeleinden met netten te vangen, werd het aanbod van ganzen voor het ringonderzoek uiteraard weer wat groter, wat tot een verdere inperking van de vangst leidde. Er werd toen een grens gesteld aan het aantal ganzen dat elke vanger mocht buitmaken. Dat aantal bedroeg 200 vogels, hetgeen overigens maar door een minderheid van de vangers wordt gehaald. Ondanks deze beperkingen wordt de vangst van ganzen met hartstocht bedreven, vroeger in hoofdzaak om een boterham te verdienen in de maanden dat er weinig of geen ander werk was en tegenwoordig alleen voor de sport, terwijl de kosten niet eens altijd worden gedekt.

Aantallen ganzen

Sinds de winter van 1953/54 zijn er in totaal 35.553 ganzen geringd. De resultaten van 33 seizoenen ringwerk worden

Tabel 1. Aantallen geringde ganzen in 1953/54-1985/86.
Numbers of geese ringed during 1953/54-1985/86.

Soort	Species	n
Kolganzen	<i>Anser albifrons</i>	16671
Rietganzen	<i>A. fabalis</i>	13064
Kleine rietganzen	<i>A. brachyrhynchus</i>	1491
Dwergganzen	<i>A. erythropus</i>	1
Gauwe ganzen	<i>A. anser</i>	40
Canadese ganzen	<i>Branta canadensis</i>	9
Brandganzen	<i>B. leucopsis</i>	4269
Rotganzen	<i>B. bernicla</i>	4
Roodhalsganzen	<i>B. ruficollis</i>	2
Hybride		2
Totaal		35553

in tabel 1 weergegeven, waarin van alle soorten de geringde aantallen staan vermeld. Van 1981/82-1985/86 zijn er per seizoen gemiddeld 1229 ganzen geringsd, te weten 489 Kolganzen, 570 Rietganzen, 62 Kleine rietganzen (*A. brachyrhynchus*), 2 Grauwe ganzen (*A. anser*) en 105 Brandganzen (*Branta leucopsis*). Slechts incidenteel werden enkele Canadese ganzen (*B. canadensis*) en Rotganzen (*B. bernicla*) gevangen. Een veelvuldig doortrekkende soort als de Grauwe gans blijkt slechts een te verwaarlozen deel van de buit uit te maken, doordat de vangers alleen in de wintermaanden in het veld staan en hun lokkers deze soort in het algemeen ook niet aantrekken.

De samenstelling van de buit varieert per vanggebied. Figuur 2 toont de procentuele verdeling van de soorten in de totale buit per vanggebied gedurende de seizoenen 1981/82-1985/86. De Friese vangers blijken onmisbaar voor de vangst van Kleine rietganzen en Brandganzen, terwijl zij ook een belangrijk aandeel hebben in de Kolganzenvangst. In het Utrechts/Gelderse gebied is zowel de Rietganzen- als de Kolganzenvangst belangrijk. Voor de Rietganzen neemt dat gebied ongeveer een tussenpositie in tussen Friesland en Noord-Brabant. In deze laatste provincie is namelijk de Rietganzenvangst van sterk overwegende betekenis. De verdeling is uiteraard geen geheel betrouwbare weerspiegeling van het voorkomen van de soorten in de provincies, omdat de vangplek ook van invloed is, het aantal soorten lokganzen tot twee is beperkt

en de vangbaarheid van elke soort niet geheel gelijk is. Bovendien komt er in Friesland enige specialisatie voor op de vangst van Kleine riet- en Brandganzen ten koste van Kolganzen.

Verdeling van de terugmeldingen over de verschillende gebieden

De kans dat een geringde gans wordt teruggemeld, is afhankelijk van een groot aantal factoren. In gebieden waar veel ganzen voorkomen, veel mensen wonen en veel op ganzen wordt gejaagd, is de kans het grootst. Nederland voldoet ruimschoots aan al deze voorwaarden. Wanneer wij Europa en het aansluitende deel van Azië in zes gebieden verdelen, blijkt Nederland bij de vier meest geringde soorten een groot aandeel te hebben in het aantal teruggemelde ganzen (gearceerd gedeelte kolommen in figuur 3). Bij de Kleine rietganzen komen de terugmeldingen alleen uit West- en Noord-Europa (1, 3). Alleen Kol- en Rietganzen worden gemeld uit Midden-Europa (2). Voor geen van de in Nederland geringde soorten is Zuid- en ZO-Europa (4) van groot belang. Brand- en Kleine rietganzen overwinteren daar niet en van de andere in ons land geringde soorten wordt slechts een gering percentage uit dit gebied gemeld. De USSR (5) levert voor drie van de vier soorten veel terugmeldingen op. Het overgrote deel van de terugmeldingen betreft geschoten ganzen, waardoor gebieden met een hoge jachtdruk onevenredig veel terugmeldingen opleveren. Slechts in combinatie met tellingen kunnen juiste conclusies getrokken worden over de reële

betekenis van de verblijfplaatsen en van de werkelijke trekgewoonten.

Waar de vier ganzesoorten in de verschillende jaargetijden worden teruggemeld, en dus meestal zijn geschoten, blijkt uit figuur 4. Van belang is te we-

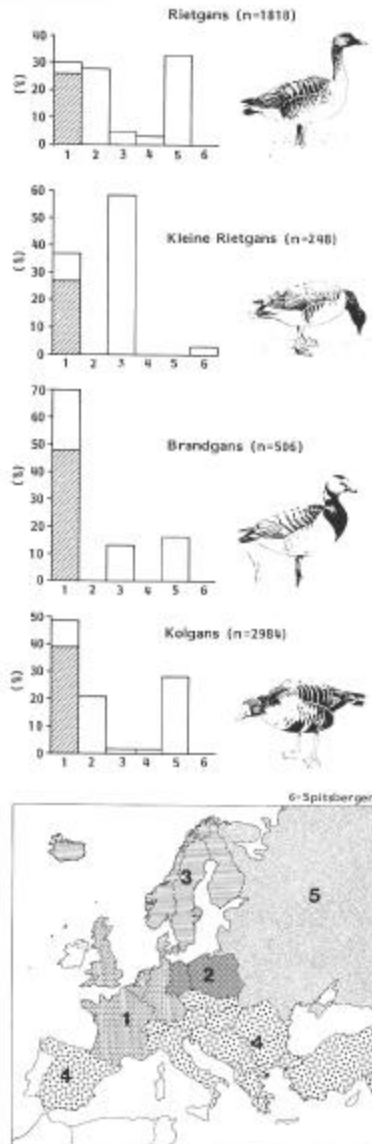
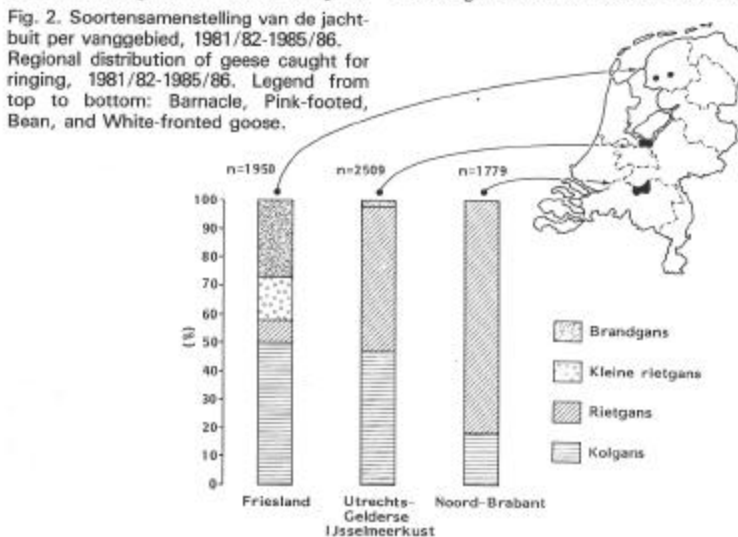

Fig. 3. Procentuele verdeling van de terugmeldingen over gebieden (1-6) per ganzesoort (gearceerd deel kolom 1 terugmeldingen in Nederland). De getallen op de horizontale as verwijzen naar de aangegeven gebieden van het kaartje. Distribution (percentages) of recoveries over areas 1-6 (see map). Hatched columns: recoveries from The Netherlands. From top to bottom: Bean, Pink-footed, Barnacle, and White-fronted goose.

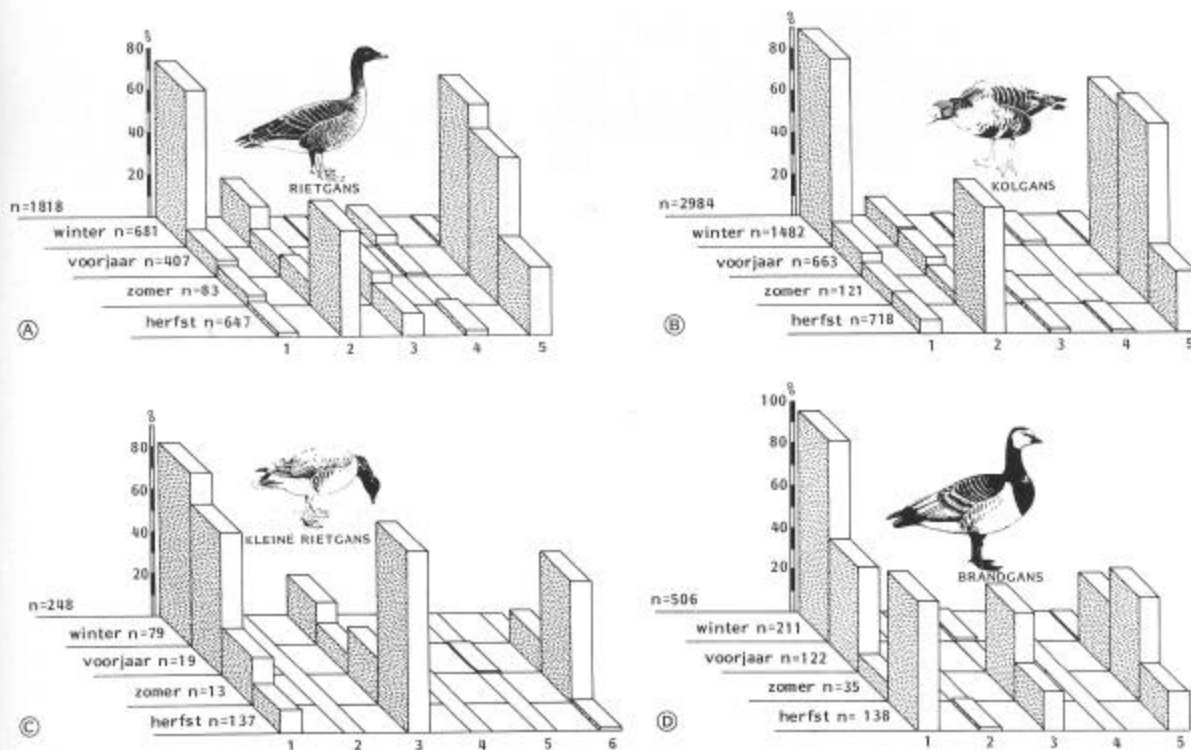

Fig. 4. Procentuele verdeling van de terugmeldingen over de seizoenen en gescheiden naar gebied (1-6, zie figuur 3). Distribution of recoveries per season (winter, spring, summer, autumn) over areas (1-6, see figure 3). A = Bean goose, B = White-fronted goose, C = Pink-footed goose, D = Barnacle goose.

ten dat de voorjaarsjacht op ganzen gedurende een groot deel van de onderzoeksperiode nog was toegestaan in de USSR (5). Bij de Rietgans valt dadelijk op dat de soort in drie van de vier seizoenen in de USSR verblijft, maar in de rest van het jaar uit het relatief kleine West-Europa (1) wordt teruggemeld. Tijdens de herfst blijven zij enige tijd in Midden-Europa (2) hangen. De terugtrek naar het broedgebied verloopt mogelijk sneller dan de herfsttrek naar de overwinteringsgebieden. De terugmeldingen van de Kleine rietgans geven een heel ander beeld. De meeste meldingen komen in de herfst uit Noord-Europa (3), met name uit Denemarken. Ook bij deze soort blijkt West-Europa en in het bijzonder Nederland in de winter en het vroege voorjaar van groot belang. De broedgebieden van de in ons land geringe Kleine rietganzen liggen op Spitsbergen (6).

Ruim 90% van de wintermeldingen van de Kolgans komt uit West-Europa. Tijdens de herfst verloopt de trek vanuit de USSR via Midden-Europa. In het voorjaar en de zomer komen vrijwel alle terugmeldingen uit de USSR. Brandganzen vertonen een trek die via Noord-Europa, met name Zuid-Zwe-

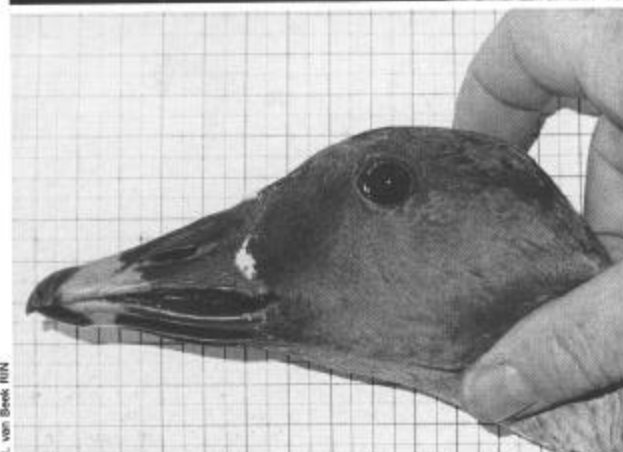
den, loopt en niet via Midden-Europa. Bij deze soort is de invloed van de jacht op de terugmeldingskans minder groot, omdat de soort in de meeste landen geen jachtvogel meer was tijdens de onderzoeksperiode.

Ligging van de broedgebieden

Terugmeldingen uit het broedseizoen geven een beeld waar de herkomstgebieden van de verschillende soorten liggen. Het begin van het broedseizoen is afhankelijk van de plaats waar de verschillende soorten voorkomen. Naarmate deze noorderlijker broeden, beginnen de vogels later met het leggen van de eieren (Owen, 1980). Bij het vaststellen van de exacte broedgebieden uit het terugmeldingsmateriaal werd de terugmeldingsperiode zo gekozen dat met zekerheid kon worden aangenomen dat deze binnen de broedtijd van de betreffende soort viel.

Al meer dan een eeuw heerst er verwarring over het wel of niet bestaan van bepaalde ondersoorten van de Rietgans (Huyskens, 1986). Thans wordt algemeen aanvaard dat er in Nederland twee typen Rietganzen regelmatig voorkomen, namelijk *A. f. fabalis* en *A. f. rossicus*. Bij het tingen van Rietganzen

werd door ons speciale aandacht aan dit probleem geschonken. Er werden op grond van uiterlijke kenmerken twee typen beschreven: (1) de vaak grotere ganzen met lange, slanke, vooral gele snavel (type 1) en (2) de vaak kleinere ganzen met korte, dikke, vooral zwarte snavel (type 2) (figuur 5). Volgens verschillende auteurs (Johansen, 1945; Roselaar, 1977) broeden de ganzen van het type 1 (door hen *fabalis* genoemd) in de taiga-zone van Fenno-Scandiavië en de USSR tot aan het Oeralgebergte en de ganzen van het type 2 (*rossicus*) in de smalle toendra-gordel tot ver in het Aziatische deel van de USSR. Ganzen van het *fabalis*-type ten oosten van het Oeralgebergte zouden tot de ondersoort *A. f. johanseni* behoren (Delacour, 1951). Uit figuur 6 blijkt dat de in de winter in Nederland geringde Rietganzen in de periode 26 mei-1 juli alle uit de USSR zijn teruggemeld. De twee

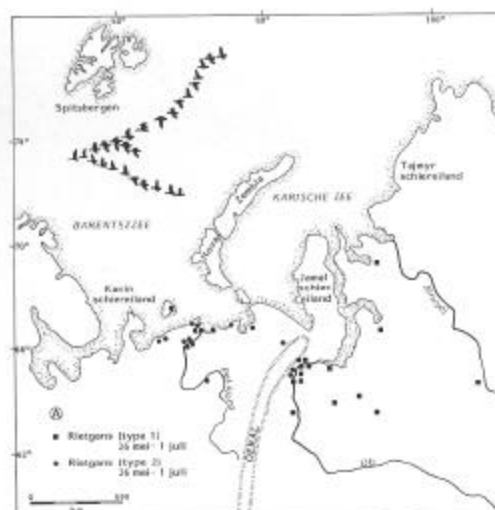
R. van Beek RIN

door ons beschreven typen blijken duidelijk gescheiden te broeden. Type 2 (*rossicus*) bevolkt de toendra-zone tot aan het Oeralgebergte. Er zijn tot nu toe vrijwel geen toendraganzen uit het gebied ten oosten hiervan teruggemeld. Verrassend is dat de ganzen van het type 1 (*fabalis*) zonder uitzondering zijn teruggemeld in het vermeende broedgebied van de ondersoort *johanseni*. Hierdoor dient aan het bestaan van deze ondersoort in het Westsiberisch Laagland te worden getwijfeld. Dat er geen terugmeldingen zijn van *fabalis* uit Scandinavië en de USSR ten westen van de Oeral, wil niet zeggen dat deze ondersoort er niet voorkomt.

Op grond van uiterlijk en duidelijk van de andere Rietganzen gescheiden broed- en overwinteringsgebieden wordt aan de Kleine rietgans de status van aparte soort toegekend. De populatie die op Groenland en IJsland broedt, overwintert op de Britse eilanden. Kleine rietganzen die in ons land overwinteren, broeden op Spitsbergen (figuur 6).

Fig. 5. Rietgans, type 1 (boven) en type 2 (onder). Bean goose, type 1 (top) and type 2 (bottom).

Fig. 6. Vindplaatsen van vers dood teruggemelde ganzen in de broedtijd. Recovery sites of geese during the breeding season (freshly killed birds only). Top: Bean goose (squares type 1, dots type 2), middle: Pink-footed goose (dots) and Brentgoose (squares), bottom: Barnacle goose (squares) and White-fronted goose (dots).

Het loslaten van een geringde Rietgans bij de hut.
Release of a ringed Bean goose near the hide.

Nederland neemt, aangezien een groot deel van deze populatie in ons land overwintert, een bijzondere plaats in de jaarcyclus in en draagt daardoor mede een grote verantwoordelijkheid voor het voortbestaan ervan.

Kolganzen broeden volgens Bauer & Glutz von Blotzheim (1968) in de arctische toendra van de USSR vanaf het Kanin-schiereiland oostwaarts tot aan de rivier Kolyma (150° O.L.). Vrijwel alle in ons land geringde Kolganzen komen uit het relatief kleine deel ten westen van het Oeralgebergte. De grootste concentraties bevinden zich in de toendra's van het Kanin-schiereiland, langs de Timankust en van de Petsjorabai. De twee meest oostelijke meldingen komen van de benedenloop van de Taz en Jenisej. De Kolganzen die volgens de literatuur ten oosten van dit gebied broeden, komen blijkbaar niet in ons land, maar overwinteren waarschijnlijk in de omgeving van de Kaspische Zee (Owen, 1980).

De in Nederland overwinterende Brandganzen behoren alle tot de Russische populatie. Brandganzen die op Groenland en Spitsbergen broeden, verblijven in de winter op de Britse eilanden. De Russische populatie trekt via Zuid-Scandinavië naar West-Duitsland en Nederland. Het broedgebied van deze soort ligt vrij noordelijk. De broedplaatsen liggen altijd dichtbij zee en bij voorkeur op rotsachtige hellingen (Uspenski, 1965). Alle terugmeldingen uit de tweede helft van juni komen van het eiland Wajgatsj. De terugmeldingen

van het Kanin-schiereiland en die van de Timankust betreffen waarschijnlijk verlate doortrekkers. Tot nu toe zijn er geen meldingen van Nova Zembla, hoewel zij daar met zekerheid broeden (Bauer & Glutz von Blotzheim, 1968).

Hoewel er slechts vier Rotganzen door ganzenvangers als toevallige bijvangst werden bemachtigd, is er door het gebruik van kleurringen in het kader van het Rotganzen-onderzoek (Spaans, 1987) toch iets bekend over de broedgebieden. Er zijn zes meldingen uit de broedtijd, waarvan vijf uit de buurt van Dikson op het Schiereiland Tajmyr.

Literatuur

- Bauer, K. M. & U. N. Glutz von Blotzheim, 1968. Handbuch der Vögel Mitteleuropas, 2. Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt.
- Delacour, J., 1951. Taxonomic notes on the Bean geese, *Anser fabalis* Lath. *Ardea* 39: 135-142.
- Huyskens, P. R. G., 1986. Het Europese Rietganzenprobleem *Anser fabalis*. *Oriolus* 52: 105-256.
- Johansen, H., 1945. Om racer af Saedgaas. *Dansk ornithologisk Forenings Tidsskrift* 39: 106-127.
- Owen, M., 1980. Wild geese of the world. Batsford, London.
- Roselaar, C. S., 1977. De geografische variatie van de Rietgans. *Watervogels* 2: 61-68.
- Smit, J. J., 1979. Vogelvangst in de hooilanden. In: L. M. J. van den Bergh et al. (red.), *Vogels van de Grote Rivieren*, p. 44-54. Spectrum, Utrecht.
- Spaans, B., 1987. Met de Texelse Rotganzen op reis. *De Levende Natuur* 88: 194-199.
- Uspenski, S. M., 1965. Die Wildgänse Nordasiens. Ziemsen, Wittenberg.

Summary

Capture and origin of wild geese wintering in The Netherlands

Ringed geese in The Netherlands started in 1954, using the last commercial goose-netters still active at that time. Geese are caught with special clap nets (fig. 1) and flying decoys carefully selected from young of captive birds. The maximum number of co-operating goose-netters amounted to 17 and the number nowadays amounts to 9. Goose-catchers are concentrated in Friesland, Utrecht/Gelderland, and Noord-Brabant. For practical reasons, measures were taken to limit the number captured annually to 1000-1500 birds. In 1954-86, 35,533 geese in nine species have been caught (tab. 1). The relative species composition of geese caught in the three catching areas in 1981/82-1985/86 is given in figure 2.

Many geese have been recovered in The Netherlands (fig. 3, hatched part of columns). The USSR constitutes an important recovery area for White-fronted (*Anser albifrons*), Bean (*A. fabalis*), and Barnacle geese (*Branta leucopsis*) wintering in The Netherlands. Figure 4 shows the seasonal distribution of the recoveries over the six areas distinguished. Two types of Bean geese were distinguished in the catches. Type 1 consisted of the larger birds with long, slender, and predominantly yellow bills (*A. f. fabalis*), type 2 of the smaller birds with short, thick, and predominantly black bills (*A. f. rossicus*) (fig. 5). During the breeding season, *rossicus*-type birds have been recovered almost exclusively from the tundra zone west of the Ural mountain chain. The *fabalis*-type birds have been recovered from the West Siberian Lowland east of the Ural, the supposed breeding area of *A. f. johanseni* (fig. 6).

J. J. Smit & J. Burgers,
Rijksinstituut voor Natuurbeheer,
Postbus 9201,
6800 HB Arnhem.

5 Ringgegevens om de jaarlijkse overlevingskans en de invloed van de jacht daarop te schatten

De vele ringgegevens kunnen niet alleen gebruikt worden om inzicht te krijgen in de verspreiding van ganzen in ruimte en tijd (wanneer zitten ze waar? zie hoofdstuk 4, Smit & Burgers 1987, Burgers *et al.* 1991), maar ook om schattingen te maken voor hun jaarlijkse overlevingskans. (Doude van Troostwijk 1974, Ebbing 1987 & 1991) Door dit te relateren aan de veranderende jachtdruk in verschillende landen kan ook een indruk verkregen worden van het effect dat die jachtdruk heeft op de overlevingskans van ganzen.

In de meest recente nieuwsbrief 4 van de KNJV (Anonymus 1998), waarin een overzicht van het in 1996/97 in Nederland geschoten wild wordt gegeven, staat te lezen dat het afschot van ganzen sterk is toegenomen. Van de Kolganzen werden er begin jaren tachtig jaarlijks 20.000 geschoten, maar dat is in de laatste vijf jaar vóór 1996/97 gestegen tot gemiddeld 40.000 à 50.000 per jaar. Nu de ganzenjacht gesloten is, kan een sterkere toename van de aantallen Kolganzen verwacht worden.

Voor 1970 schommelden de aantallen Kolganzen jarenlang op een laag niveau rondom de 60.000, en namen niet toe. Toen werd er met ruim 20 % op de gehele trekroute, jaarlijks een hoger percentage Kolganzen geschoten dan in de periode 1970-1985 toen dit percentage tussen de 10 en 15 % lag, en er wel sprake was van een sterke toename van ca. 8 % per jaar (Ebbing 1991)

Nauwkeurige schattingen van de jaarlijkse overlevingskans zijn onmisbaar voor het maken van goede prognoses over de verdere aantalontwikkeling van deze ganzenpopulaties. Dergelijke prognoses zijn weer van belang voor de financiële consequenties van het beschermingsbeleid van de Nederlandse overheid, omdat de landbouwschade die de overwinterende ganzen veroorzaken door de overheid gecompenseerd wordt.

De evolutie van de ganzenhut: de hut van Minne van der Wal in Friesland in de jaren vijftig, en nu de nieuwe verrijdbare hut van Kees Polderdijk.

6 De Nederlandse Vereniging van Ganzenvangers

door Kees Polderdijk

Nadat de jachtwetswijziging in 1978 in werking trad, was het niet langer toegestaan om nog voor “de pot” te vangen. Het vangen voor de pot werd gezien als een commerciële activiteit en de achteruitgang van de ganzenpopulaties in de jaren ervoor leidde tot het nemen van dit besluit. Vooral de oudere ganzenflappers voelden zich hierdoor in de kou gezet. Zij hadden hun leven lang gevangen voor de pot, maar in de afgelopen jaren was het merendeel van de vangst bestemd geweest voor het ringonderzoek van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer. Hierdoor hadden zij actief bijgedragen om dit onderzoek mogelijk te maken en nu leek het alsof ze er voor werden gestraft. Het (toenmalige) Ministerie van Landbouw en Visserij liet echter de mogelijkheid open om te vangen voor wetenschappelijk onderzoek.

De financiering van dit wetenschappelijke onderzoek zelf bleek in de navolgende jaren steeds het grote probleem. De onzekerheid bij de ganzenflappers of zij op deze wijze konden blijven vangen, leidde er toe dat in 1982 de Nederlandse Vereniging van Ganzenvangers werd opgericht. Degenen die zich met de oprichting van de vereniging bezighielden, waren vooral mensen die zich het lot van de ganzenflappers erg aantrokken. Eén van de mensen was Gerrit Bakker uit Warga en door het vele werk wat hij verrichtte, was het dan ook niet vreemd, dat juist hij aantrad als de eerste voorzitter van de vereniging. Na verloop van tijd bleek dat 13 ganzenvangers bereid waren om het oude ambacht voort te zetten, en zij sloten zich aan bij de vereniging. Op zijn 65e jaar, in 1995, trad Gerrit af als voorzitter en nam Jan Staal uit Uden zijn taak over. Jan was geen onbekende in de vangerij, hij had zich o.a. verdienstelijk gemaakt voor de wilsterflappers, die met slagnetten goudplevieren (in het Fries wilsters genoemd) vingen.

Het was in 1997 toen ik voor het eerst kennis maakte met het ganzenflappen. Op “het ganzenslag” van Henk van de Boogaart en Adrie van Schoten in het Maasgebied van Noord Brabant was ik te gast. Er woei die ochtend een stevige noordoostenwind en de thermometer wees -8° C aan. Doordat het water in de polder bevroren was, waren de ganzen aangewezen op het (nog open) water van de Maas. Dit resulteerde in vliegbewegingen van de ganzen van de foerageergebieden naar de Maas en omgekeerd. Daartussen stonden wij, verkleumd en speurend naar de horizon met betraande ogen van de schrale wind, op zoek naar langstreckende groepen ganzen. Maar ondanks de bijtende kou wist ik dat ik voor altijd verknocht zou zijn aan dit prachtige schouwspel.

Toen Jan Staal in het voorjaar van 1998 te kennen gaf dat hij wilde stoppen, werd mij gevraagd om zijn taak als voorzitter over te nemen. Omdat bleek dat er opnieuw problemen waren, werd ik als kersverse voorzitter onmiddellijk aan het werk gezet. Het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij had namelijk de voorwaarde gesteld dat het flappen uitsluitend nog kon worden uitgeoefend, door tussenkomst van een wetenschappelijk instituut. Voor de vergunningen was de vereniging nu

aangewezen op het Vogeltrekstation te Heteren. Er werden contacten gelegd met Bart Ebbinge, die ganzenonderzoek verricht voor Alterra te Wageningen. Na het verkrijgen van de benodigde subsidie door Alterra, en het goedkeuren van hun onderzoekplan door het Vogeltrekstation, werd het duidelijk dat wij konden worden ingezet voor hun onderzoek. Daarnaast was Bart Ebbinge ook benaderd door enkele Duitse biologen van de Universiteit van Osnabrück, die grote moeite bleken te hebben om Kolganzen te vangen voor hun onderzoek. Ook voor dit onderzoek kon de hulp van de ganzenflappers worden ingezet. Het is de bedoeling dat de ganzenflappers gedurende een aantal jaren worden opgeleid door een aantal ervaren ringers van Alterra en het Vogeltrekstation die daarbij als coördinatoren optreden. Deze opleiding die in de praktijk op de ganzenhut plaatsvindt, bestaat onder meer uit het aanleggen van de ringen of halsbanden, geslachtsbepaling, het opnemen van biometrische gegevens en de verrichtingen rond om de administratieve handelingen. Op deze wijze kan het oude ambacht, door een nieuwe generatie ganzenflappers een bestaan worden geboden.

In de huidige situatie heeft tenminste één vanger uit iedere regio zitting in het bestuur.

Uit Friesland is dit Alco Vegter, uit Utrecht is dit Evert Hoolwerf en uit het Maasgebied betreft het Henk van de Boogaart terwijl ikzelf Zeeland vertegenwoordig.

Kees Polderdijk

Voorzitter Nederlandse Vereniging Van Ganzenvangers

7 Nieuwe coördinatoren

Door ziekte gedwongen stopte Henk van der Meulen in 1988 met het ringen van ganzen in Friesland. Henk overleed in juni 1989. Gelukkig bleek Trinus Haitjema bereid het ringwerk van Henk over te nemen, samen met Sjoerd Bakker en Rob Rieder. Na enkele jaren stopte Rob Rieder, maar Trinus en Sjoerd hebben er inmiddels hun twaalfde seizoen al weer op zitten.

Toen Han Smit in oktober 1989 met de VUT ging, bleek het door de bezuinigingen bij de overheid niet mogelijk een vervanger voor hem aan te stellen. Jan Burgers ging zich voortaan op het IBN met insecten bezighouden. Omdat er buiten Friesland geen ervaren vrijwilligers met voldoende vrije tijd in de wintermaanden te vinden waren, moest toen het ringprogramma langs de IJsselmeerkust bij Bunschoten, en langs de Maas in Noord-Brabant helaas worden beëindigd.

Het ringonderzoek aan ganzen kon toen alleen op beperkte schaal in Friesland worden voortgezet. Het ringonderzoek werd toen bovendien beperkt tot slechts één soort: de Kolgans, in Nederland de meest talrijke ganzensoort. Het streven was er toen op gericht om met de vrijwillige inzet van Trinus Haitjema en Sjoerd Bakker samen met twee Friese ganzenvangers jaarlijks ca. 1000 Kolganzen te ringen.

In 1997-98 begon Dick Jonkers op eigen initiatief met het ringen van ganzen die door de ganzenvangers bij Bunschoten en Spakenburg nog steeds werden gevangen, maar tot dan toe ongeringd weer werden losgelaten. Het daaropvolgende seizoen bleek Dick bereid als vrijwilliger ook medewerking te verlenen aan het halsbandonderzoek van de Universiteit van Osnabrück (zie hoofdstuk 11).

Trinus Haitjema legt een ring van het Vogeltrekstation aan

8 Een hernieuwde start in het seizoen 1999-2000

De ganzenvangersvereniging betreurde het steeds verder inkrimpen van het ringonderzoek, omdat zij voor het beoefenen van hun geliefde ambacht alleen vergunning konden krijgen als zij de ganzen vingen voor wetenschappelijk onderzoek. Hoe belangrijk deze manier van ganzenvangen voor het wetenschappelijk onderzoek is, bleek toen Duitse biologen van de Universiteit van Osnabrück een uitvoerig onderzoek naar de trekroutes van de Kolgans wilden starten, waarbij ze Kolganzen met halsbanden wilden merken. Ondanks vele inspanningen slaagden zij er echter niet in Kolganzen m.b.v. kanonnetten te vangen. Toen Alterra benaderd werd of de ganzenvangers in Nederland niet ingeschakeld konden worden om voor hen Kolganzen te vangen, was geld opnieuw het grote probleem. Het Vogeltrekstation was inmiddels (eveneens door bezuinigingen gedwongen) overgegaan om de administratiekosten voor het verwerken van terugmeldingen vooraf in de prijs van de ringen te verdisconteren, en het RIN (inmiddels opgegaan in een volgende fusie met de Dorschkamp tot het IBN-DLO (Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek) betaalde ook de ganzenvangers een kleine tegemoetkoming in hun onkosten van f 4,- per gans, plus de reiskosten van de vrijwillige ringers.

Ook voor het kolgans-ringproject in Friesland van het IBN (inmiddels sinds 1 januari 2000 met het Staring-centrum gefuseerd tot het nieuwe instituut Alterra) was in eerste instantie geen financiering meer te vinden. De Duitse biologen, verenigd in de A.G. Gaenseforschung van de Universiteit van Osnabrück waren wel enthousiast maar bleken uitsluitend geld te hebben om halsbanden te laten maken.

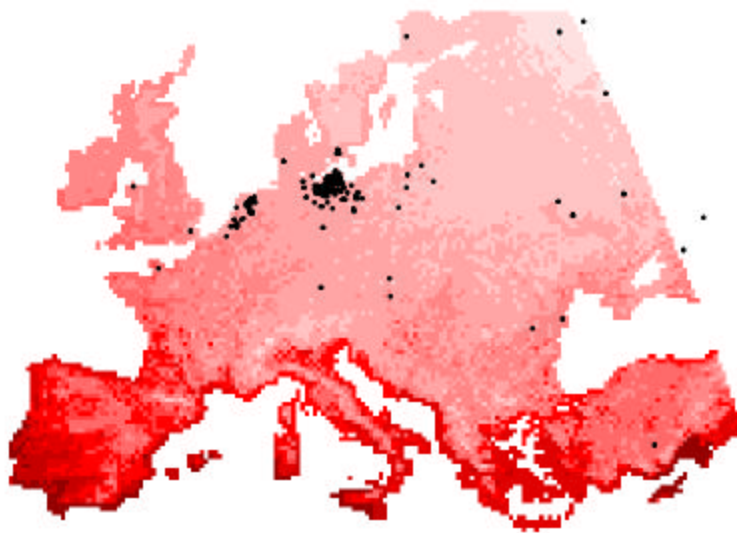
Gelukkig slaagde Alterra erin een bescheiden subsidie van de Martina de Beukelaar Stichting en het Van der Huchtfonds te krijgen om in de winter van 1999/2000 in ieder geval de directe onkosten van de ringen en vrijwillige ringers te vergoeden, en waren de ganzenvangers bereid als tegemoetkoming in hun onkosten genoeg te nemen met een bijdrage van f 2,50 per gevangen gans.

Voor het Vogeltrekstation is vervolgens een onderzoekplan geschreven (zie bijlage 1), en per ganzenvanger werd een ringvergunning verkregen, waarvoor f 50,- per stuk werd betaald. Een aantal vrijwilligers: Trinus Haitjema (Friesland), Dick Jonkers (IJsselmeerkust) en Jo van Bijnen (Noord-Brabant) bleken bereid op wetenschappelijk verantwoorde wijze verzamelen de noodzakelijke gegevens te verzamelen: vaststellen van leeftijd en geslacht van de gevangen ganzen, aanleggen van metalen pootringen en plastic halsbanden, en uiteindelijk zo mogelijk ook het nemen van maten en gewichten van de ganzen. Vanuit Alterra sprong Gerard Müskens zo nodig in bij het ringen van ganzen, omdat hij in opdracht van het Jachtfonds intensief de ganzen in NO-Friesland bestudeerde (Ebbing *et al.* 2000).

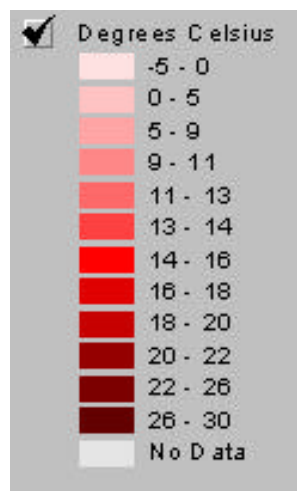
Het streven is ook de wetenschappelijke kant van het ringwerk uiteindelijk zoveel mogelijk door de ganzenvangers zelf te laten doen, maar hiervoor is natuurlijk gedurende een aantal jaren wel begeleiding nodig.

oktober

november

*Terugmeldingen van geschoten kolganzen.
De oprukkende winterkou drijft de
kolganzen vanuit Rusland naar het westen*

9 Resultaten ringonderzoek 1986-87 t/m 1998-99

Uit overzicht van Han Smit en Jan Burgers (hoofdstuk 4) blijkt dat er in de eerste periode t/m het seizoen 1985/86 in totaal 35.553 ganzen dankzij de ganzenvangers zijn geringd, met als belangrijkste soorten de Kolgans, Rietgans, Brandgans en Kleine Rietgans.

De aantallen ganzen die in de jaren daarna zijn geringd zijn weergegeven in de volgende tabel op de volgende pagina:

In totaal zijn er dus t/m het seizoen 1998-99 48.264 ganzen geringd, nadat ze door ganzenvangers waren gevangen.

Een uitvoerige analyse van alle ringgegevens heeft nog niet plaats gevonden, maar ter illustratie van de mogelijkheden wordt in de figuur op blz. 36 een voorbeeld gegeven van de plaatsen van terugmelding van in Nederland geringde Kolganzen, die de laatste 40 jaar in de maanden oktober en november zijn geschoten.

Als we er vanuit gaan dat jagers overal in het verspreidingsgebied van de Kolgans voorkomen, is dit op te vatten als een goede steekproef. In oktober en november was in de meeste landen waar Kolganzen voorkomen de jacht op deze soort geopend, zodat de terugmeldingen een nauwelijks vertekend beeld opleveren. Uitzonderingen vormen Nordrhein-Westfalen en Vlaanderen waar de ganzenjacht gesloten is, en deze methode natuurlijk geen beeld geeft van het voorkomen van de ganzen aldaar. Doodgevonden Kolganzen zijn niet opgenomen, omdat die immers al maanden ergens kunnen liggen voordat ze gevonden worden, zodat de melddatum geen juist beeld geeft van waar de gans zich bevond op het moment dat zij nog leefde.

Als achtergrond is de temperatuurverdeling over Europa opgenomen. Duidelijk is te zien dat in oktober nog veel Kolganzen diep in Rusland voorkomen, en dat er een sterke concentratie in het voormalige Oost-Duitsland te zien is. De eerste Kolganzen werden echter ook al in Nederland geschoten, en een zelfs aan de Engelse westkust vlakbij Bristol.

In november, als de kou in het oosten oprukt (Rusland wordt steeds minder rood!), zien we dat vrijwel alle Kolganzen Rusland verlaten hebben, dat er een sterke concentratie in Oost-Duitsland optreedt, en dat er al meer Kolganzen in Nederland opduiken.

Seizoen	Kolgans	Rietgans	Kleine Rietgans	Brandgans	Grauwe Gans	Dwerggans	Rotgans	Hybride	Totaal
1986-87	589	649	61	164	6		1		1470
1987-88	650	353	18	179	3				1203
1988-89	919	348	12	120		1		3	1403
1989-90	556	16	31	35		1			639
1990-91	1020		2	12		1			1035
1991-92	999	9	12	9					1029
1992-93	964	32	10	89					1095
1993-94	594	1	14	1					610
1994-95	557			15					573
1995-96	424		2	37					463
1996-97	689	5	11	91					796
1997-98	968	35	2	93	1	1			1100
1998-99	1084	86	2	123					1295
									12711

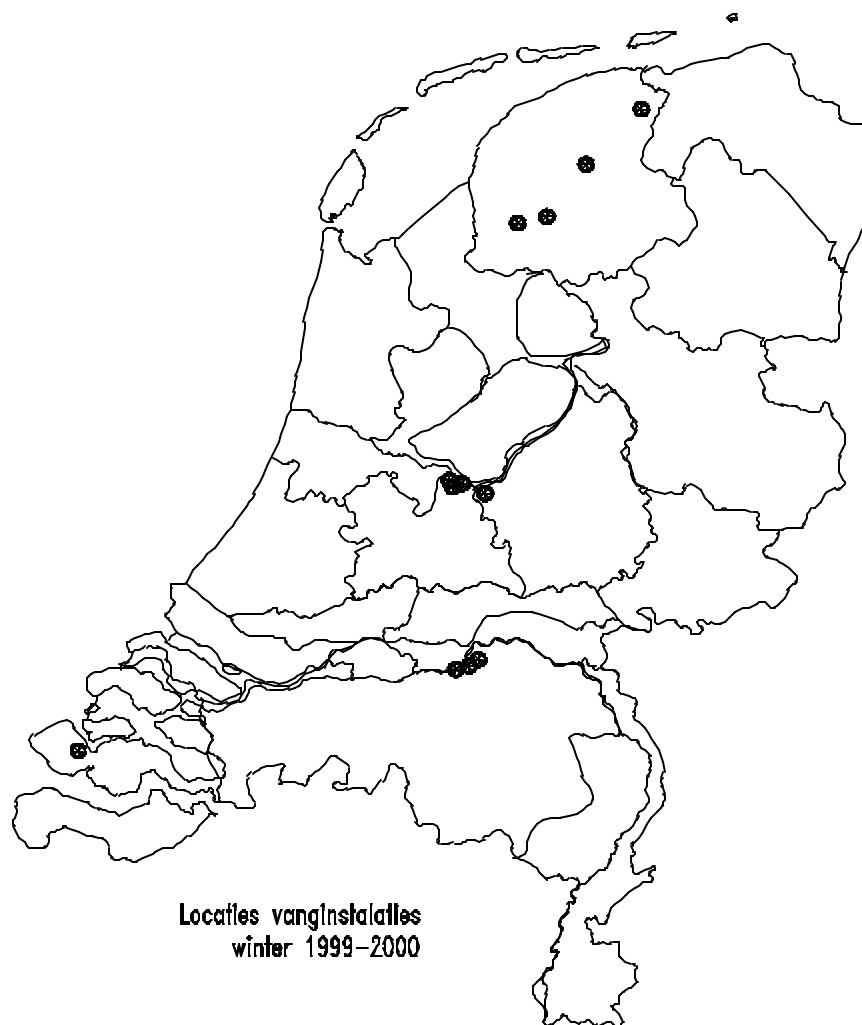
10 Resultaten ringonderzoek van het seizoen 1999-2000

In het seizoen 1999-2000 zijn alle actieve ganzenvangers weer bij ons ringonderzoek betrokken.

Trinus Haitjema verzorgde de coördinatie in Friesland, en werd daarbij bijgestaan door Sjoerd Bakker en Gerard Müskens. Dick Jonkers verzorgde het ganzenringwerk in Eemland (vangplaatsen Eemnes, Eemdijk en Nijkerk). Jo van Bijnen, een ervaren ringer die jarenlang eenden had geringd in de eendenkooi van Haarsteeg, en een goede bekende van de Brabantse ganzenvangers, is bereid gevonden om samen met Gerard Müskens van Alterra het ringonderzoek langs de Maas te coördineren.

Tot slot is in 1999-2000 de nieuwe voorzitter van de Ganzenvangersvereniging, Kees Polderdijk, bereid gevonden om zelf in Zeeland ganzen te gaan vangen en ringen. Een gebied waar tot nu toe nog geen ganzen werden geringd, en daardoor een welkome aanvulling op het landelijke beeld.

Dit seizoen heeft een schat van gegevens opgeleverd, vooral door de vele aflezingen van Kolganzen die met halsbanden zijn gemerkt. Vrijwel alle ganzenvangers van de Nederlandse Vereniging van Ganzenvangers hebben weer mee kunnen doen, waardoor er op 11 plaatsen in Nederland gevangen kon worden, op 4 plaatsen in Friesland, op 4 plaatsen langs de voormalige IJsselmeerkust tussen Eemnes en Nijkerk, op 2 plaatsen in Noord-Brabant langs de Maas, en in Zeeland vlakbij Middelburg (voor details zie kaartje).

Vangsten in Friesland:

Ganzesoort/ vanger	Sjonger (3)	Van der Wal (8)	Vegter (2)	Walinga(7)	Muskens
Kolgans-oud	103	73	113	18	11
Kolgans-jong	97	104	88	19	15
Brandgans-oud			2		
Brandgans-jong			4		
Rietgans-oud	1			1	
Rietgans-jong	4			1	
Dwerggans-oud		1			

Vangsten in Eemland:

Ganzesoort/ vanger	Beekhuis (4)	Hoolwerf (5)	Hooijer (13)	Malenstein/ Heinen (10)
Kolgans-oud	119	129	179	182
Kolgans-jong	71	82	71	131
Brandgans-oud	4	20		2
Brandgans-jong	6	28		1
Rietgans-oud	5	19	2	25
Rietgans-jong	8	26	4	23
Grauwe Gans-oud		2	2	
Grauwe Gans-jong		1		

Vangsten in Brabant en Zeeland

Ganzesoort/ vanger	Polderdijk (12)	Van Kessel (9)	Van Schoten (6)
Kolgans-oud	28	53	150
Kolgans-jong	19	36	137
Rietgans-oud		20	31
Rietgans-jong		9	24
Kleine Rietgans-oud			
Kleine Rietgans-jong	2		

In totaal zijn er de winter van 1999-2000 2268 ganzen geringd, t.w. 1996 Kolganzen geringd, 203 Rietganzen, 2 Kleine Rietganzen, 1 Dwerggans, 5 Grauwe Ganzen en 61 Brandganzen. Dit betekent dat er nu sinds 1954 ruim 50.000 ganzen (50.532 om precies te zijn) zijn geringd in Nederland dankzij de ganzenvangers.

Er zal worden geprobeerd om ook de komende winter weer voldoende geld bijeen te sprokkelen, zodat in ieder geval de continuïteit in het ringprogramma niet doorbroken wordt, en een essentiële en efficiënte onderzoekmethode (het vangen van de ganzen) niet verloren gaat.

Alco Vegter laat Kolganzen met hun nieuwe halsbanden om los

11 **Het halsbandproject i.s.m. de Universiteit van Osnabrück**

Meer gedetailleerd onderzoek naar de ruimtelijke verspreiding van ganzen (zie o.a. IBN-rapport 437) m.b.v. van individueel gemerkte ganzen zal met halsbanden (waar een individuele inscriptie op staat) worden uitgevoerd.

Dit halsbandproject voor Kolganzen is een samenwerkingsproject met de Duitse Ganzenwerkgroep uit Osnabrück. Deze groep wil de trekroutes van de in West-europa overwinterende Kolganzen nader bestuderen door Kolganzen individueel met halsbanden te merken. Alterra coördineert hiervoor het vang- en merkprogramma, terwijl de administratie van alle zichtwaarnemingen en het rapporteren van de gegevens aan alle vrijwillige waarnemers door Helmut Kruckenberg verzorgd wordt.

In de winter van 1998-1999 zijn we met dit gezamenlijke project begonnen en zijn er 328 Kolganzen in Nederland van een zwarte halsband voorzien.

Hoewel een gans zonder halsband er natuurlijk veel mooier uit ziet dan één met een halsband, blijken de ganzen gelukkig weinig last van deze halsbanden te hebben. De waarnemingen van deze ganzen geven ons bovendien een ongekend nauwkeurig beeld van de vele trekbewegingen die er in de loop van het winterseizoen plaatsvinden.

In de winter van 1999-2000 zijn er van de 1996 gevangen Kolganzen 1580 met halsbanden gemerkt. Ook zijn er in Duitsland zelf nog 32 Kolganzen met kanonnetten gevangen, die eveneens met halsbanden zijn gemerkt. Deze gemerkte Kolganzen zijn op vele plaatsen in Nederland, Duitsland en zelfs verder oostwaarts in Europa waargenomen.

Waarnemingen van deze gemerkte Kolganzen kunt u gratis opsturen via Alterra:
Alterra ganzenonderzoek
t.a.v. B.S. Ebbinghe
Antwoordnummer 313
6700 WB Wageningen

Of rechtstreeks naar Helmut Kruckenberg in Duitsland per e-mail:
Kruckenbrg@aol.com

het Vogeljaar

***Het hiernavolgende artikel
is met toestemming
overgenomen uit
het Vogeljaar,
Postbus 275,
3740 AG Baarn***

Bunschoter ganzenvangers doen mee aan internationaal project

Wim Smeets

Het ziet ernaar uit dat deze afgelopen winter 1998-1999 de laatste ganzen zijn gevangen in de ganzenhutten rondom Bunschoten en in de provincies Friesland, Noord-Brabant en Zeeland. Door invoering van de nieuwe Jachtwet kwam een einde aan het eeuwenlange ganzenvangen/flappen tussen 1 december en 1 februari. Men onderneemt nog pogingen om vergunning te krijgen om te kunnen vangen ten behoeve van het ringonderzoek. Het zo maar vangen voor eigen plezier zal zeker niet meer worden toegestaan. Er werd in Nederland nog vanuit dertien ganzenhutten gevangen, te weten vier in Friesland, vier in Zeeland/Noord-Brabant en vijf in de directe omgeving van Bunschoten (deze laatste vijf bemand door Bunschoter ganzenflappers). Twee respectievelijk drie van de vijf laatstgenoemde hutten werkten in 1997/1998 en 1998/1999 mee aan ringonderzoek

De kunststofring met nummer B 64 werd op 17 januari 1999 aangebracht op Eemdijk (gemeente Bunschoten, Utrecht) bij de hut van Evert Hoolwerf, de halsband werd op 30 januari 1999 afgelezen in Waterland (Noord-Holland).
Foto: Wim Smeets.

Halsringen voor Kolganzen

Enkele ganzenvangers in de polders tussen Bunschoten en Eemnes (Bickerspolder en Noordpolder te Veld) werken mee aan een internationaal ringonderzoek dat wordt geleid door prof. dr. H.-H. Bergmann vanuit de Universität Osnabrück in Duitsland en waarmee werd begonnen in het najaar van 1998.

Aan dit project doen mee de vangers aan de Eemdijk (Evert Hoolwerf), de Vinkenweg (Melis Hooyer) en in de Eemnesserpolder, net aan de overkant van de pont in Eemdijk (Cees Beekhuis). De Bunschoter vangers in de Polder Arkemheen konden niet meedoen daar er geen ring met een ringvergunning voor deze hutten beschikbaar was en ze dus de gevangen ganzen na het vangen ongeringd weer los moesten laten.

In het kader van dit project worden Kolganzen (*Anser albifrons*) voorzien van kunststof halsringen (zwart PVC met een wit opschrift) die van veraf zijn af te lezen. Dit gebeurt door Nederlandse en Duitse onderzoekers. De Duitsers komen telkens speciaal hiervoor naar de ganzenvangers in de omgeving van Bunschoten toe om de ganzen van halsringen te voorzien. In Duitsland worden geen ganzen gevangen door ganzenflappers daar de nodige expertise er ontbreekt. Men heeft het daar geprobeerd met 'kanonnetten' maar dit bleek daar niet zo geschikt te zijn voor het ganzen vangen. In Nederland is deze methode, zij het op kleine schaal, in het verleden wel succesvol toegepast. Daarnaast heeft men in de omgeving van Bunschoten

enorm veel ervaring doordat men al generaties lang van vader op zoon elke winter ganzen vangt in de periode van 1 december tot 1 februari. De eerste Kolganzen (vijf stuks) werden in het kader van dit project op 21 december 1998 geringd in Eemdijk. Op 26 januari 1999 werden de laatste dertien Kolganzen geringd, hiermee kwam het totaal op 254 stuks. De eerste terugmelding kwam op 9 januari 1999 van H. Kruckenberg uit de omgeving van Dokkum, Friesland.

Het ringen van ganzen geschiedde aanvankelijk voor den broede, later uitsluitend als een vorm van sport en als ondersteuning van het ringonderzoek. De methode van de halsringen is tot nu toe zeer succesrijk bij het onderzoek aan Kleine Zwanen (*Cygnus bewickii*) waarvan de ringen tot zeer ver zijn af te lezen door middel van verrekijker of telescoop. De inscriptie van de tot nu toe bij ganzen gebruikte aluminium pootringen is vrijwel uitsluitend afleesbaar als de ganzen terug worden gevangen of als ze dood worden aange troffen, dus in de hand kunnen worden afgelezen.

Het grote voordeel van halsringen is dat men vanaf grote afstand de ganzen(gezinnen) kan volgen, er kan worden gezien hoeveel jongen een bepaald koppel de afgelopen zomer heeft grootgebracht, hoe lang de verblijftijd is in een bepaald gebied en hoe lang ze in een gezin bij elkaar blijven.

Doordat de halsringen erg ruim zijn, ondervinden de Kolganzen nauwelijks hinder van deze ringen. Ook bij het slikken vormen deze halsringen geen beletsel doordat ze zo ruim zijn.

Er zijn nu al Kolganzen afgelezen in de Dollard, het Lauwersmeer, in Waterland, in Nederrhein-Westfalen, in Belgisch Vlaanderen en in de polders in de buurt van Bunschoten. Tijdens de ganzenexcursie op 31 januari 1999 van Vogelwerkgroep IVN Nijkerk (Instituut voor Natuurbeschermingseducatie) werden de nummers C-33 en de D-18 (in Friesland geringd) bij Hindeloopen gezien. Binnen enkele weken hebben de ganzen zich zo sterk verspreid.

Tot nu toe zijn enkele honderden meldingen binnengekomen van afgelezen halsringen. De meeste daarvan zijn afkomstig uit Nederland. De provincie Utrecht voerde de lijst aan. Het ging hier om meldingen uit gebieden in de omgeving van de ringplaats. Verder werden de Kolganzen afgelezen in Friesland, Noord-Holland (Water-

Bij alle vogels wordt een uitstrijkje gemaakt van cloaca. Kolgans, Eemdijk 17 januari 1999.
Foto: Wim Smeets.

land), Overijssel, Gelderland en Zeeland. Deze aflezingen tonen aan dat de Kolgans binnen het overwinteringsgebied meer dan één terrein gebruiken. Uit het buitenland kwamen gegevens binnen uit België (Vlaanderen), Duitsland (Niedersachsen, Nordrhein-Westfalen, Brandenburg, Sachsen-Anhalt), Litouwen, Finland en Rusland! De meldingen uit Rusland betroffen enkele geschoten maar ook één afgelezen exemplaar.

Pootringen voor ganzen

Tegelijkertijd worden bij de gevangen ganzen pootringen aangebracht door onderzoekers van het IBN-DLO in Wageningen (het Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek, deel uitmakend van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, thans Alterra [Research Instituut voor de Groene Ruimte] genaamd) voor het reguliere onderzoek aan ganzen. Hierdoor verkrijgt men gegevens over het trekgedrag, pleisterplaatsen en de trekroutes van de ganzen, over hun leeftijd, doodsoorzaken (bij overlijden of doodschieten), foerageergebieden en broedgebieden. In de afgelopen vangperiode van 1 december 1998 tot 1 februari 1999 werden 276 Kolgans, 26 Brandgans (*Branta leucopsis*), 2 Kleine Rietgans (*Anser brachyrhynchus*) en 86 Rietgans (*Anser fabalis*) van pootringen voorzien door Dick Jonkers van het IBN, die ook deelneemt in het halsringonderzoek. De terugmeldingen van pootringen die vorige jaren zijn aangebracht kwamen bijna allemaal vanuit Rusland. Het betreft hier meestal geschoten ganzen, die daar worden gebruikt voor de consumptie.

Influenzavirusonderzoek

Als derde onderdeel van het ganzenvangen worden bij alle soorten gevangen ganzen uitstrijkjes gemaakt van de cloaca's (een verwijding aan het uiteinde van het darmkanaal waarin de endeldarm, de urineleiders en de eierleider uitkomen). Dit gebeurt door Dick Jonkers van het IBN in het kader van een influenzavirusonderzoek van het Nationaal Influenza Virus Centrum van de Eras-

musuniversiteit Rotterdam. Normaliter kan de universiteit niet beschikken over gegevens ontleend aan ganzen in de vrije natuur, maar door uitstrijkjes te maken van de cloaca's van ganzen die worden gevangen, is dit nu wel mogelijk. Een unieke kans en een enorme uitbreiding van de gegevens die deze universiteit daarmee verkrijgt voor haar onderzoek. Dit onderzoek staat onder de leiding van de Rotterdamse viroloog professor dr. A.D.M.E. Osterhaus. Deze heeft zelf 'ganzenstront geschept' bij zijn influenza-onderzoek in de laatste week van december 1998 in het Dollard-gebied in Groningen. Daar zag hij de mogelijkheid die de enorme aantallen overwinterende ganzen bieden, hetgeen hem op het idee bracht om ook onderzoek te gaan plegen aan gevangen, levende ganzen. Ook andere vogelsoorten worden betrokken in dit onderzoek. In de tot nu toe gemaakte uitstrijkjes is geen influenzavirus aangetroffen.

Dick Jonkers laat bij de ganzenhut de voorraad zwarte kunststof halsringen zien die samen met een metalen pootring van de Nederlandse Ringcentrale worden omgelegd.
Foto: Wim Smeets.

Bezoek Duitse tv-ploeg

Waarschijnlijk vanwege het einde van het 'ganzenvlaptijdperk' was een journaliste van het dagblad De Telegraaf, Kirsten Coenradie, vrijdag 29 januari 1999 aanwezig om een verslag te maken van het ganzenvangen aan de Eemdijk en de dag daarop samen met fotograaf Theo Terwiel. Vrijdag 29 en zaterdag 30 januari 1999 maakte een tv-ploeg uit Duitsland op de valreep opnamen in verband met het halsringenproject. Dat was tevens de laatste mogelijkheid om het ganzenflappen deze winter te zien en misschien wel voor altijd! De Nederlandse Vereniging van Ganzenvangers (NVG) heeft een noodkreet aan Tweede-Kamerleden en het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij gestuurd. De veertig leden tellende club is bang dat met de komst van de nieuwe Flora- en faunawet het oeroude en typisch Nederlandse beroep van 'ganzenvlapper' voorgoed verloren zal zijn. De tijd zal het leren.

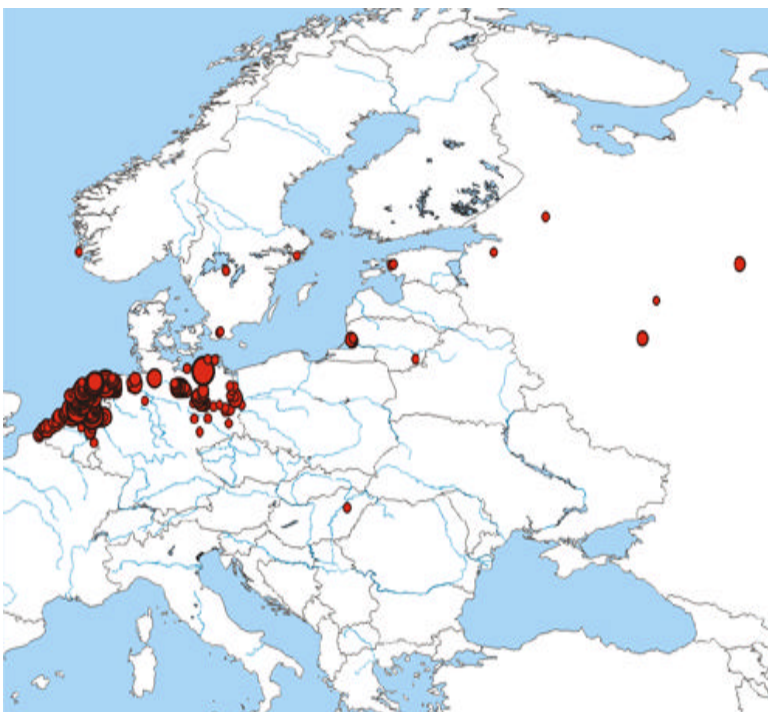
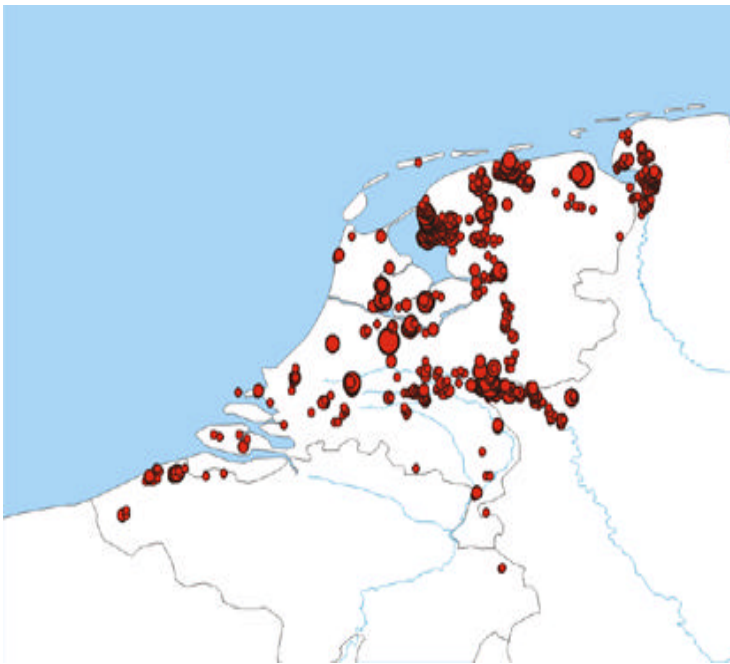
Dank aan Dick Jonkers voor zijn aanvullende informatie en medewerking.

■ Wim Smeets, Bachlaan 111, 3752 HG, Bunschoten, (033) 298 31 47.

BRONNEN:

Steenhorst, René: Griepgans geeft virus vleugels. Dagblad De Telegraaf van 30 december 1998, bladzijde T5.

Het Vogeljaar 47 (1999) 6

Deze kaartjes, die door Helmut Kruckenberg zijn samengesteld, geven een eerste beeld van waar deze met halsbanden gemerkte kolganzen zijn gezien in 1999-2000. Meer informatie is ook te vinden op de website van Helmut Kruckenberg.

<http://members.aol.com/Kruckenbrg/bgring.htm>

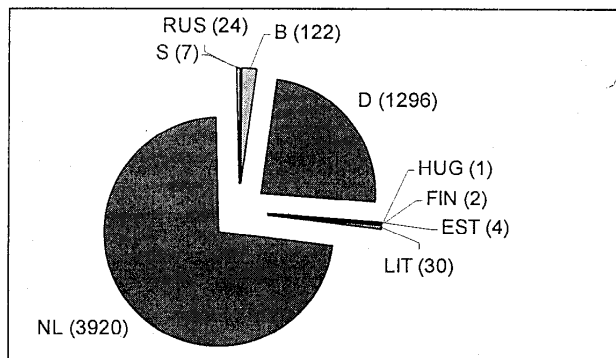
AG Gänseforschung
FB 5 Biologie / Chemie
Barbarastr. 11
D-49069 Osnabrück
Tel.: +49(0)541/9692845
Fax: +49(0)541/9692862
email: kruckenbrg@aol.com

Kolganzen met zwarte halsbanden - seizoen 1999/2000

Beste ringaflezer,

Bijgaand treft U een overzicht van de terugmeldingen van de door u afgelezen Kolganzen (stand 20.6.2000). Wij willen graag iedereen hartelijk danken voor de medewerking aan ons onderzoeksproject en hopen weer op veel nieuwe gegevens in de komende winter! Wij geven U hierbij een beknopt overzicht van het afgelopen seizoen. Van oktober 1999 t/m februari 2000 werden in totaal 1612 Kolganzen met halsbanden geringd (32 aan de Rijn in Duitsland en 1580 verspreid over Nederland door ganzenflappers). Hiermee is het totaal op 1954 geringde ganzen gekomen, waarvan er echter 501 nog nooit zijn teruggemeld.

Tot op heden is maar van 9 ganzen met halsbanden bekend dat ze werden geschoten. Hierbij dient aangetekend te worden dat uit gebieden met een hoge jachtdruk, zoals Nederland en het oosten van Duitsland nog geen terugmeldingen van geschoten ganzen met halsbanden bij de ringcentrales zijn binnenkomen. De meldingen van de geschoten ganzen komen van mondelinge meldingen en van het Bird Ringing Center in Moskou. In totaal zijn er nu na anderhalf jaar onderzoek 5200 aflezingen beschikbaar, die als volgt verdeeld zijn:

Voor de komende winter hebben we Dr. B. S. Ebbinge van het instituut Alterra (het vroegere IBN) nogmaals bereid gevonden een grote vangactie op touw zetten. Er wordt naar gestreefd 2000 Kolganzen te vangen. Hierdoor zult u ook de komende winter weer veel geringde Kolganzen in het veld tegen komen.

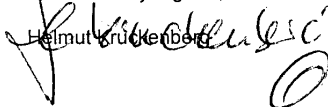
Met Dr. J. Mooij en Dr. J. Naacke (ZWFD, voormalige werkgroep van Prof. Erich Rutschke) is overeengekomen, dat wij ook de aflezingen van vogels met een witte of gele halsband in onze databank kunnen opnemen. Hebt u of een van uw kennissen nog onbeantwoorde of ongemelde aflezingen van gele of witte halsbanden, dan zijn wij zeer dankbaar voor de toezending daarvan!

Bijgevoegd vindt u ook twee kaarten met de waarnemingsplekken van de in 1999/2000 afgelezen halsbanden en de ringplekken. U kunt deze (vanaf augustus 2000 geactualiseerde) kaart ook vinden op het Internet onder <http://www.gaense.de/ringing/>. Hier kunt u ook meer informatie over het project vinden.

Ook voor het komende seizoen kunnen afgelezen ringen portvrij worden verstuurd naar Alterra, t.a.v. B.S. Ebbinge, Antwoordnummer 313, 6700 WB Wageningen of direct per E-mail naar kruckenbrg@aol.com.

Alle aflezers, die meldingen naar mij privé gezonden hebben, wil ik op mijn nieuwe adres opmerkzaam maken:
Helmut Kruckenberg, Up'n Ackern 1, D-27283 Verden

met vriendelijke groet,

Helmut Kruckenberg

12 Dankwoord

In het bijzonder wil ik de Martina de Beukelaarstichting en het Van der Huchtfonds danken voor hun financiële ondersteuning om het ringprogramma voort te kunnen zetten. De heer C. de Bruin ben ik dankbaar voor zijn bemiddelende rol bij het verkrijgen van deze subsidies.

Daarnaast ben ik alle leden van de Nederlandse Vereniging van Ganzenvangers, en de coördinatoren Trinus Haitjema, Dick Jonkers, Jo van Bijnen en Gerard Müskens zeer erkentelijk voor hun inzet en medewerking. Voor extra hulp bij het ringen ben ik Sjoerd Bakker, Helmut Kruckenberg en Volkhard Wille zeer dankbaar. Gerrit Speek van Vogeltrekstation in Heteren wil ik tenslotte hartelijk danken voor zijn medewerking bij het verlenen van de vangvergunningen en het verwerken van de terugmeldingen.

Ook is een woord van dank op zijn plaats voor de vele vrijwillige waarnemers die via Alterra of rechtstreeks, Helmut Kruckenberg hebben geïnformeerd over waar ze de met halsbanden gemerkte Kolganzen gezien hebben.

Kees Polderdijk wil ik bedanken voor het schrijven van hoofdstuk 6. Bovendien wil ik Kees Polderdijk, Trinus Haitjema, Gerard Müskens, Dick Jonkers en Jan Burgers bedanken voor hun opmerkingen bij het maken van dit rapport.

De foto's in dit rapport zijn afkomstig uit het Alterra-archief, aangevuld met foto's van Gerard Müskens, Kees Polderdijk en Hans Dekkers.

Literatuur

- Anonymus. 1998. WBE-Databank Nieuwsbrief 4. Uitgave KNJV Amersfoort
- Burgers, J., Smit, J.J. & H. van der Voet 1991. Origins and systematics of two types of Bean Geese *A. fabalis* (Latham 1787) wintering in the Netherlands. *Ardea* 79:307-316.
- Dekkers, H. , & B. Ebbinge 1997. Ganzen, grazers op trek langs de vorstgrens. Schuyt & Co, Haarlem 200 pp.
- Van Dijk, J. & B. Ebbinge 1997. De ganzendagen in Zwolle. *Het Vogeljaar* 45: 250-254.
- Doude van Troostwijk, W.J. 1974. Ringing data on White-fronted Geese *Anser a. albifrons* in the Netherlands, 1953-1968. *Ardea* 62:98-110.
- Ebbinge, B.S. 1987. Welke factoren bepalen de grootte van een ganzenpopulatie? *De Levende Natuur* 88:186-193.
- Ebbinge, B.S. 1991. The impact of hunting on mortality rates and spatial distribution of geese wintering in the Western Palearctic. *Ardea* 79:197-210.
- Ebbinge, B.S., G.J.D.M. Müskens & J.G. Oord 1999. Zijn overwinterende ganzen te sturen? een pilot study naar mogelijkheden om de effectiviteit van flankerend jachtbeleid vast te stellen. IBN-rapport 437
- Ebbinge, B.S. & L.S. Buurma 2000. Mid-winter movements of geese in the Netherlands as a risk to aviation safety. In: J.van Nugteren (Ed.) *Proceedings II of the 25th meeting International Bird Strike Committee* pp. 37-45.
- Ebbinge, B.S., G.J.D.M. Müskens, J.G. Oord, A.J. Beintema & N.W. van den Brink 2000. Stuurbaarheid van ganzen door verjaging en flankerende jacht rondom het ganzenopvanggebied Oost-Dongeradeel (Friesland) in 1999-2000. *Alterra-rapport* 128.
- Heesterbeek, J.A.P. 1998. Niet bij Modellen alleen. Eindrapportage Verkenning Populatiodynamica DLO, Wageningen
- Koffijberg, K., Voslamber, B. & van Winden, E. 1997. Ganzen en zwanen in Nederland: overzicht van pleisterplaatsen in de periode 1985-94. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Ministerie LNV 1990. Nota 'Ruimte voor ganzen'
- Ministerie LNV 1993. Nota 'Jacht en Wildbeheer'

Ministerie LNV 2000. Natuur voor mensen, mensen voor natuur. Nota natuur, bos en landschap in de 21^e eeuw.

RIVM, 1998. Natuurbalans 98. Samson H.D. Tjeenk Willink b.v. Alphen aan den Rijn.

Smeets, W. (1999). Bunschoter ganzenvangers doen mee aan internationaal project. Het Vogeljaar 47: 257-259.

Smit, J.J. & J. Burgers 1987. Vangst en herkomst van in Nederland overwinterende ganzen. De Levende Natuur 88: 179-185

Websites

Goose Specialist Group Wetlands International

http://www.wetlands.agro.nl/wetlands_icu/Sgroups/Goose/SG_Goose.htm

Halsbandprogramma Kolganzen

<http://members.aol.com/Kruckenbrg/bgring.htm>

Alterra

<http://www.alterra.wageningen-ur.nl>

Bijlage 1 Onderzoekplan opgesteld voor het Vogeltrekstation (N.I.O.O. te Heteren)

♦ Inleiding

Het herstel van de aantallen in West-europa overwinterende ganzen is een van de grootste natuurbeschermingsuccessen uit de tweede helft van de twintigste eeuw. Deze toename heeft echter ook geleid tot toegenomen landbouwschade door de overwinterende ganzen.

Een recente ontwikkeling is de toegenomen belangstelling van de recreant voor de indrukwekkende scharen van overwinterende ganzen. De gemeente Dongeradeel wil hier actief op in spelen. Hier is duidelijk de mogelijkheid van een combinatie van de functies natuurbescherming, recreatie en agrarische activiteiten in het landelijk gebied.

Landbouwschade.

De ten gevolge van ganzen uitgekeerde tegemoetkomingen voor geleden landbouwschade vertonen een duidelijk stijgende lijn (Natuurbalans98). Daarnaast worden er grote geldbedragen uitgetrokken in de ontwikkeling van een gedoogbeleid voor ganzen.

Aantaltoename ganzen.

Niet alleen de in de arctische streken broedende ganzen, maar ook de in Nederland zelf broedende ganzen (m.n. Grauwe Ganzen en Nijlganzen) en zwanen nemen in aantal toe en is er een felle maatschappelijke discussie of Knobbelswanen al dan niet mogen worden afgeschoten.

In Noord-Amerika heeft de nog veel spectaculairdere toename van het aantal Sneeuwganzen eveneens geleid tot toegenomen landbouwschade. Daarnaast worden de kwetsbare arctische toendravegetaties nu ernstig aangetast door het wroetgedrag van deze Sneeuwganzen. Als oorzaak voor de toename van de Sneeuwganzen wordt vooral gewezen op een toegenomen overlevingskans gedurende de winter dankzij de voor de ganzen sterk verbeterde voedselsituatie op maïs- en rijstvelden.

Op de door Ecodrome georganiseerde Ganzendagen in Zwolle (30 oktober en 1 november 1997) is deze problematiek uitvoerig belicht (van Dijk & Ebginge 1997).

Een voortgaande toename van de aantallen ganzen in West-europa zou ook hier tot ongewenste situaties kunnen leiden, waarin uiteindelijk drastische maatregelen (zoals het in Noord-Amerika voorgestelde massale afschot) nodig zouden kunnen zijn.

Voor een evenwichtig beleid dat zowel rekening houdt met de **internationale betekenis** die Nederland voor deze overwinterende populaties heeft (Ministerie LNV 1990; Dekkers & Ebginge 1997), als met de belangen van de landbouw, is degelijke kennis van de populatie-dynamische processen van deze vogels gewenst.

In een sterk door de mens beïnvloed landschap als het Nederlandse zal regulatie door de mens van een aantal succesvolle soorten onontkoombaar zijn. Het is echter

zaak dit op een **zorgvuldige, en internationaal verband afgewogen** manier te doen, zodat voorkomen wordt dat de ganzenpopulaties weer gedecimeerd worden zoals in de jaren vijftig.

Door de invloed van het huidige **Europese jachtbeleid** te onderzoeken, zodat dit tijdig, en op grond van betrouwbare analyses bijgesteld kan worden, kan voorkomen worden dat ook in Europa de situatie net zo uit de hand loopt als in Noord-Amerika met Sneeuwganzen.

Nu de komende winter (1999/2000) binnen het kader van de **nieuwe Flora- en Faunawet**, de jacht op Kolganzen in Nederland beperkt zal worden tot gebieden waar landbouwschade schade dreigt, is een degelijke kennis om een goed beleid te voeren zeer wenselijk.

♦ **Onderzoekdoelen**

Om populatie-dynamische modellen goed te kunnen onderbouwen zijn ringgegevens essentieel. In Nederland zijn m.b.v. 'old-style' ganzenvangers in de loop der jaren vele duizenden Kol- en Rietganzen geringd. Juist nu het beleid t.a.v. het beheer van de ganzen zo sterk gewijzigd wordt, is het van belang deze datareeks voort te zetten om de overlevingskansen en verspreiding van ganzen van voor en na de beleidswijziging te kunnen vergelijken. Deze tot nu toe sterk bejaagde ganzen zijn moeilijk te vangen, maar dankzij de hier in Nederland ontwikkelde techniek om met getrainde lokganzen de wilde ganzen naar het net te lokken, is dit toch goed mogelijk. Voor het onderzoek is het dan ook van groot belang deze vangtechniek in stand te houden.

Naast het ringen van nieuwe ganzen is het van groot belang om d.m.v. terugvangsten een inzicht te krijgen in de overlevingskansen. Omdat het percentage geringde ganzen laag is, is een steekproef van ca. 2000 gevangen ganzen per jaar noodzakelijk om tot een aantal terugvangsten te komen, dat groot genoeg is voor het maken van betrouwbare schattingen.

Meer gedetailleerd onderzoek naar de ruimtelijke verspreiding van ganzen (zie o.a. IBN-rapport 437) m.b.v. van individueel gemerkte ganzen zal op kleine schaal met zenders (NO-Friesland) en op grotere schaal met halsbanden (waar een individuele inscriptie op staat) worden uitgevoerd.

Dit halsbandproject voor Kolganzen is een samenwerkingsproject met de Duitse Ganzenwerkgroep uit Osnabrück. Deze groep wil de trekroutes van de in West-europa overwinterende Kolganzen nader bestuderen door Kolganzen individueel met halsbanden te merken. Alterra coördineert hiervoor het vang- en merkprogramma, terwijl de administratie van alle zichtwaarnemingen en het rapporteren van de gegevens aan alle vrijwillige waarnemers door Helmut Kruckenberg verzorgd wordt.

♦ **Tijdsduur**

Gezien de hoge leeftijd die ganzen kunnen bereiken is het noodzakelijk een dergelijk programma voor de duur van tien jaar uit te voeren.

De winter van 1999-2000 dient als een proefjaar om na te gaan in hoeverre dit project ook praktisch haalbaar is, en om een beter inzicht in de kosten te krijgen. Afhankelijk van de evaluatie in de zomer 2000 zal dit programma dan tot 2010 voortgezet kunnen worden.

♦ **Praktische uitvoering**

Het ringonderzoek voor dit project zal gecoördineerd worden door 4 landelijke coördinatoren:

Trinus Haitjema voor Noord-Nederland

Dick Jonkers voor Utrecht/Gelderland

Jo van Bijnen/Gerard Müskens voor het rivierengebied (langs de Maas)

Bart Ebbinge voor Zeeland

Alle ringen en halsbanden worden aangelegd door deze coördinatoren en hun helpers, die verantwoordelijk zijn voor de kwaliteit van het ringwerk.

De coördinatoren bepalen in hoeverre de meewerkende ganzenvangers al dan niet zelfstandig de ringen aanleggen en de nodige biometrische gegevens verzamelen (leeftijd, geslacht, koplengte, vleugellengte, gewicht).

De ganzenvangersvereniging zal coördineren welke vangers aan dit project mee gaan doen en de nodige persoonsgegevens voor het verstrekken van vergunningen aanleveren aan de heer G.J. Speek van het Vogeltrekstation, die de vergunningen verstrekt op door het Vogeltrekstation vast te stellen voorwaarden.

De ringkosten (f 1,80 per 13 mm ring, en f 2,50 per 16 mm ring) en de jaarlijkse bijdrage (f 50,- per ringer) aan het Vogeltrekstation zal door Alterra betaald worden. Voor hun werkzaamheden krijgen de coördinatoren een kilometervergoeding van f 0,60 per verreden km.

De ganzenvangers krijgen als tegemoetkoming in de door hen gemaakte onkosten een geldbedrag per gevangen gans, dat voor het seizoen 1999-2000 f 2,50 per gans zal bedragen. Afhankelijk van het aantal gevangen ganzen (en de beschikbare gelden) moet deze bijdrage misschien bijgesteld worden.

